

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a literární historie

Judita Zdráhalová

Život a kriminalizace českých neheterosexuálních žen
v 1. polovině 20. století

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

Praha 2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, s použitím uvedených pramenů a literatury, a že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

Dále souhlasím, aby byla práce zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Bibliografická citace

Život a kriminalizace českých neheterosexuálních žen v 1. polovině 20. století

[rukopis]: Bakalářská práce / Judita Zdráhalová; vedoucí práce: prof. doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D. – Praha 2021. – 59 s.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá každodenností a perzekucí českých neheterosexuálních žen v období 1. poloviny 20. století. Zkoumá tedy postavení a celkovou situaci homosexuální menšiny ve společnosti primárně v letech 1918-1945, tedy za první republiky a protektorátu Čechy a Morava, se zaměřením na ženy. Obdobím před samotným vznikem Československé republiky se práce nevěnuje, vzhledem k omezeným pramenným zdrojům a absenci dobového zájmu o zkoumanou problematiku. Mimo samotný historický kontext a popis vnímání lesbické lásky tehdejší společností budou v práci představeny vybrané queer tiskoviny, spolky, oblíbená místa či podniky a významné ženské osobnosti této komunity v daném období. Druhá část práce bude poté koncipována jako případová studie zpracovávající trestní spisy týkající se žen obviněných z trestného činu “smilstva proti přírodě“, což nám může mimo jiné napomoci nahlédnout do mentality a každodennosti lesbických žen první poloviny 20. století.

Klíčová slova

Ženy, homosexualita, kriminalizace, perzekuce, každodenní život, společnost, queer dějiny, moderní dějiny, první republika, protektorát Čechy a Morava, trestní spisy

The Life and Criminalization of Czech Queer Women in the first half of the 20th Century

Abstract

The bachelor thesis deals with the everyday life and persecution of Czech non-heterosexual women in the first half of the 20th century. It therefore examines the status and overall situation of homosexual minorities in the society, primarily in the years 1918-1945, ie during the Czech First Republic and the Protectorate of Bohemia and Moravia, with a focus on women. The thesis doesn't cover the period before the establishment of the Czechoslovak Republic, due to limited sources and the absence of research. Apart from the historical context and the description of the perception of lesbian love at that time, the thesis will present selected queer publications, associations, favorite meeting places or restaurants and important female figures of this community in the given period. The second part of the thesis will then be carried out as a case study of criminal records concerning women accused of the crime of "fornication against nature", which can help us gain insight into the mentality and everyday life of lesbian women of the first half of the 20th century.

Key words

Women, Homosexuality, Criminalization, Persecution, Everyday Life, Society, Queer History, Modern History, First Czechoslovak Republic, Protectorate of Bohemia and Moravia, Criminal Records

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla vyjádřit poděkování prof. Tomáši Petráčkovi za vedení této práce. Dále bych ráda jmenovala *Společnost pro queer paměť*, z. s., která měla podstatný vliv na výběr tématu mé práce a jejíž předseda PhDr. Jan Seidl a člen Mgr. Michal Mako mi poskytli mnoho vstřícných rad.

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. VNÍMÁNÍ ŽENSKÉ QUEER SEXUALITY V 1. POLOVINĚ 20. STOLETÍ	3
3. PRINCIPY TRESTNĚPRÁVNÍ PERZEKUCE HOMOSEXUALITY.....	8
3.1. HISTORICKÝ KONTEXT ZKOUMANÉHO OBDOBÍ	8
3.2. PRVNÍ REPUBLIKA	9
3.3. TŘETÍ ŘÍŠE	15
3.4. DRUHÁ REPUBLIKA A PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA	20
4. KAŽDODENNOST A SOCIABILITA QUEER MENŠINY	24
4.1. QUEER SOCIABILITA PRVNÍ POLOVINY 20. STOLETÍ	24
4.2. HLAS A JEHO AKTIVISMUS A KULTURA	28
4.2.1. Snahy o vznik jednotné organizace	28
4.2.2. Časopis <i>Hlas</i> jako styčný bod queer kultury.....	35
5. VYBRANÉ ŽENSKÉ QUEER OSOBNOSTI	38
5.1. Jana Mattuschová.....	38
5.2. Lída Merlínová.....	42
5.3. Gill Sedláčková	45
6. VÝZKUMNÁ ČÁST	46
7. ZÁVĚR.....	49

1. ÚVOD

Znalost vlastní historie má pro člověka důležitou roli v utváření vlastní identity, integrity i vnímání sebe sama jako součást celku, kterým může být např. národ, etnická nebo náboženská minorita, rodina či společenská menšina. V porovnání s jinými zeměmi české queer veřejnosti dlouhodobě uvědomění vlastních dějin chybí a až zhruba od devadesátých let 20. století začíná být častěji tematizováno a queer dějiny se tak až poslední dobou stávají důležitým a perspektivním historickým oborem.

Období první poloviny 20. století je pak pro zkoumanou problematiku důležité zejména proto, že právě tehdy se česká queer menšina začíná organizovat a spojovat v boji proti diskriminaci a perzekuci, které v evropském prostředí vždy čelila. Jsou to tedy kořeny cesty české queer menšiny za emancipací, které budeme v této práci sledovat a blíže zkoumat.

V případě ženských queer dějin, které jsou užším zaměřením této práce, si lze povšimnout paralely s ideami stojícími za historickým oborem dějin žen (resp. gender historií), který reaguje na dlouhodobé tendence historie soustředit se na dějiny pouze z patriarchálního pohledu, a tím z nich vyřazovat ženy a další minority. Taktéž u queer dějin sledujeme nedostatečně věnovanou pozornost na ženy nebo jiné genderové identity mimo cisgender¹ muže, čímž vzniká bílé místo výzkumu. Není mi v současné době známa jediná odborná publikace, článek nebo závěrečná práce z českého prostředí, které by svou odbornou pozornost specifikovaly na neheterosexuální ženy v období první poloviny 20. století. Informace pojednávající o specifikách kriminalizace a každodennosti queer žen tedy rozhodně nejsou běžnou či plnohodnotnou součástí diskurzu LGBTQ+ historiografie a vytvořit si ucelený pohled na tuto problematiku je proto obtížné. Vzhledem k tomu může být zároveň náročné odhalit a dále interpretovat souvislosti, které perzekuci a život těchto žen ovlivňovaly, jako je vliv společnosti a její percepce genderu nebo ženská práva jako taková.

Práce si tedy klade za cíl posbírat a shrnout v celek dostupné poznatky o ženských queer dějinách v období první a druhé republiky a celou problematiku navíc konceptualizovat nejen skrze studium historických skutečností, ale také skrze analýzu sociologickou. Jelikož queer dějiny jsou v české historiografii oborem velmi mladým,

---

¹ *Cisgender (cis)* je osoba, jejíž genderová identita souzní s pohlavím určeným při narození.

jsme nuceni, alespoň v částech, které pojednávají o dějinách prostředí českého, pracovat s poměrně omezeným počtem odborné literatury. Výchozí zdroje tak představují zejména následující publikace, které pak doplňují odbornými články či samostatnými studii.

První publikací je kniha *Od žaláře k oltáři. Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti* (Jan Seidl, Lukáš Nozar), kde využívám zejména velmi extenzivní kapitolu věnující se období prvorepublikovému, stejně jako z ní čerpám informace o právním ukotvení homosexuální perzekuce. V případě literárního prostředí, které je zde s queer aktivismem úzce spojeno, a představovaných osobností čerpám z publikace *Homosexualita v dějinách české kultury* (Martin C. Putna a kol.).

S přesunem do období protektorátního je pak primárním příspěvkem k tématu studie Jana Seidla *Křížácké tažení, či ostrov relativního bezpečí? Perzekuce homosexuality v Protektorátu Čechy a Morava* vydaná v rámci kolektivní monografie Pavla Himla, Jana Seidla a Franze Schindlera „*Miluji tvory svého pohlaví“: homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Tu doplňuje recentnější příspěvek stejného autora s názvem *Legal imbroglia in the Protectorate of Bohemia and Moravia*, jenž je kapitolou v publikaci *Queer in Europe during the Second World War* (Regis Schlagdenhauffen a kol.) vydané roku 2018, ve které jsou představeny nové poznatky.

Můžeme si povšimnout, že jméno historika Jana Seidla bezesporu dominuje seznamu použité literatury, což koresponduje s tím, jak významnou roli na poli českých queer dějin svou historickou prací zastává. Jako však bylo naznačeno dříve v textu, žádná z publikací se explicitně nevěnuje situaci, ve které se nacházely queer ženy a mnou jmenovaná specifika jsou tedy syntézou kratších poznatků, které se problematiky dotýkají, nebo aplikací poznatků z jiných prostředí, které byly nějakým způsobem pro české země relevantní, a kde je výzkum dějin neheterosexuálních žen o něco napřed.

2. VNÍMÁNÍ ŽENSKÉ QUEER SEXUALITY V 1. POLOVINĚ 20. STOLETÍ

Sexualita je ve vnímání 21. století nedílnou součástí každého jedince, její konceptualizaci ale začínáme v evropském prostředí sledovat až s 19. stoletím, kdy začne vznikat vědecký obor, který se jí, jakožto lidským sexuálním chováním, vzorcemi a funkcemi, zabývá. Za první odbornou publikaci, zabývající se sexualitou z hlediska medicíny, je považována kniha *Psychopathia Sexualis* (1844) lékaře Heinricha Kaana (1816-1893). S koncem 19. století pak zejména v Německu a Anglii sledujeme přímé snahy o sexuální emancipaci, které vznikají v reakci na přetrvávající mentalitu viktoriánské společnosti, jež je mimo jiné naopak silně spojena se sexuální represí a důrazem na tradiční genderové role mužů a žen. Jde zároveň o období, kdy se odborníci začínají více zajímat o tzv. sexuální deviace, kam se řadila také teorie *inverze*. Za tímto termínem, užívaným v průběhu 19. století, se skrývalo také homosexuální chování, se kterým tedy bývá význam tohoto termínu ztotožňován do té doby, než vznikl dnes již plně etablovaný výraz *homosexualita*.

Na tomto místě je vhodné uvést, že v této práci budu střídavě pracovat jak s termínem *homosexualita*, který se ve zkoumaném období používal výhradně pro všechny osoby neheterosexuální, tak termínem *queer* (resp. *queerness*), který je označením současnějším. *Queer* je také termínem inkluzivnějším, protože zastřešuje všechny neheterosexuální identity, tj. ponechává možnost tomu, že člověk, u něhož jsou nám známy styky či vztahy s osobou stejného pohlaví, nemusel být nutně homosexuální orientace jako ji definujeme dnes (tedy osoba, která je sexuálně a/nebo romanticky orientovaná na osobu stejného pohlaví), ale že jeho sexuální orientace mohla být např. bisexuální apod. Ponechává navíc otevřenou možnost jakékoliv identity dané osoby, aniž by ji automaticky zúžila na homosexuální. Zvláště z druhého zmíněného důvodu se domnívám, že v případě diskuze o osobách již nežijících, jejichž sexualitu nemáme definovanou z jejich vlastních slov, a kteří navíc žili v době, jejíž vnímání sexuality a genderové identity bylo vnímáno odlišně, je užívání termínu *queer* vhodnější a více respektující.

S termínem a teorií vrozené inverze přišel poprvé německý psychiatr Karl von Westphal (1800-1879), a to ve své studii *Inverzní sexuální cítění* (1869), kde staví do centra zájmu sexuální tužby oproti fyzickým aktům, tedy projevům těchto tužeb.² Tuto teorii dále zdokonalil rakouský psychiatr Richard von Krafft-Ebing (1840-1902) skrze opakovaně vydávané případové studie *Psychopathia sexualis* (první vydání 1886) zkoumající sexuální anomálie, z nichž nejvíce pozornosti věnoval právě homosexualitě.³ Tu začal dělit na vrozenou a získanou a dále ji klasifikoval podle míry *degenerace* na různé stupně.⁴ Krafft-Ebing také zavedl řadu termínů, které jsou dodnes používané, např. sadismus, masochismus či pedofilie.⁵ Inverzní teorie pak s rozlišováním mezi vrozenou a získanou homosexualitou pronikla do českého prostředí s rokem 1883, kdy se objevila v učebnici soudního lékařství Josefa Reinsberga (1844-1930).⁶ Většina psychiatrů došla k poznání, že inverze, přestože byla klasifikována jako psychická porucha či nemoc, byla stavem vrozeným, a proto nebyli obecně zastánci kriminalizace invertních osob. Jako bude blíže popsáno v další kapitole, přijetí možnosti vrozené homosexuality znamenalo pro českou queer menšinu velký posun, protože se skrze to mohly osoby souzené za homosexuální styky dostat k nižším trestům.

Samotná percepce ženské queerness byla přímo ovlivněná viktoriánským smýšlením, které vnímalo ženy jako asexuální bytosti, jež neprožívaly vášeň a byly tedy pasivními objekty mužské touhy. Přítomný byl také silný důraz na rozdělení genderových rolí. Vzhledem k víře v neexistující prožívání vlastní sexuality u žen tedy koncept sexuálních vztahů mezi dvěma ženami nedával žádný smysl, a proto logicky, pokud se žena projevovala homosexuálně, musela přijmout mužskou identitu, tedy muselo dojít k inverzi celé její sexuální role. Zároveň tyto žité sexuální role určovaly ve viktoriánském

---

² SEIDL, Jan. *Zhýralci a psychopati. Trestání homosexuality za první republiky a česká medicína*. Theatrum historiae. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, roč. 11, bez čísla, s. 212.

³ CHAUNCEY, George. *From Sexual Inversion To Homosexuality: Medicine And The Changing Conceptualization Of Female Deviance*. Salmagundi, 1982, 58/59, s. 74.

⁴ Invertní cítění dělil Krafft-Ebing na psychický hermafroditismus (bisexualita), homosexualitu bez dalších psychických či fyzických anomálií, psychickou zženštilost u mužů a zmužštilosti u žen (psychická inverze) a dále somatickou androgynii u mužů a gynandrii u žen (včetně fyzické inverze). (SEIDL, Jan. *Zhýralci a psychopati*, s. 213.)

⁵ SEIDL, Jan. *Zhýralci a psychopati*, s. 214.

⁶ Tamtéž.

smýšlení celou identitu dané osoby, tzn. žena s homosexuálními projevy se musela stát mužem všemi svými projevy, charakterem a pocity.⁷ Žena byla stále ve společnosti vnímána na základě genderové binarity jako nevinné, pasivní, jemné a emocionální pohlaví, tudíž ženské invertní osoby byly takto klasifikovány na základě jejich „maskulinního“ chování, které jim nemělo být přirozené. Ženy, jež v homosexuálních vztazích nevykazovaly maskulinní znaky, nebyly vnímány za tak problematické a nebyly podrobovány stejně kritickému zkoumání.⁸ Tím, že jejich životní styl, sebe prezentace a identita nenabourávaly tradiční genderové role, nepředstavovaly takový problém a byly vnímány spíše jako jakési oběti inverzních žen. Právě překračování genderových rolí se zdá být největším trnem v oku tehdejší společnosti, možná více než homosexuální styky jako takové. To ostatně sledujeme také v souvislosti se změnami prameníci z industrializace, urbanizace či vznikajícím feministickým hnutím, v rámci kterých také dochází ke konfrontaci západní společnosti s jejími zaběhlými pravidly v oblasti genderových rolí.

Tato představa o nutnosti inverze homosexuálních osob v opačné pohlaví je pak opuštěna s přechodem do 20. století. Proměňuje se celková konceptualizace inverze skrze zúženou redefinici sexuality blíže k vnímání, které je nám dnes známé. Dochází k redefinici inverze (homosexuality) jakožto jevu úzce souvisejícího se sexuálním jako takovým, tedy již s absencí nutnosti efeminace gay mužů nebo jejich přijetí projevů a povahových rysů tradičně přisuzovaných ženám a naopak, čímž se zároveň odděluje homosexuální identita od transsexuální identity.⁹ Touto dobou se tedy začíná stále častěji pracovat s termínem *homosexualita* ve svém specifickém významu, namísto do této doby používaným termínem *inverze*.

V případě queer žen byl ale proces značně pomalejší a přijetí stejné teorie bylo pro psychiatry a jiné odborníky více problematické.¹⁰ Odůvodnění vidí mnoho historiků právě ve specifiku tohoto období, kdy se začaly proměňovat genderové role mimo jiné v souvislosti s industrializací a začínající ekonomickou emancipací žen, stejně jako

---

⁷ CHAUNCEY, George. *From Sexual Inversion To Homosexuality*, s. 119.

⁸ LAFANOS, Christine. *The Female Sexual Invert: a Threat to Sexologists' World View*, 2016, Footnotes, 1, s. 74.

⁹ CHAUNCEY, George. *From Sexual Inversion To Homosexuality*, s. 122.

¹⁰ CHAUNCEY, George. *From Sexual Inversion To Homosexuality*, s. 124.

v souvislosti s probouzejícím se feministickým hnutím.¹¹ Reakcí psychiatrů jakožto bílých evropských mužů z vyšších tříd stojících v čele společenských struktur, byla potřeba se těmto změnám bránit, neboť to byla právě jejich mocenská pozice, která byla ženskou emancipací nejvíce ohrožena. Fakt, že se žena mohla osamostatnit skrze vzdělání, pracovní příležitosti či sexuální reformu a nově nabytá práva, čili že její život již nemusel být závislý na muži a dokonce si mohla zvolit žít s jinou ženou a nahradit tak muže i z hlediska partnerství, představoval hrozbu.¹² Trvalo tedy delší dobu, než bylo od teorie ženské inverze upuštěno, avšak její zkoumání nám může pomoci přiblížit změny ve vnímání genderových rolí na přelomu 19. a 20. století a je tak důležitou součástí historie lesbické identity.

S postavením žen ve společnosti souvisí dále fenomén, který zaznamenáváme při bližším pohledu na právní situaci, ve které se queer ženy v první polovině 20. století nacházely. Přestože se ženská homosexualita vyskytuje ve společnosti stejně tak, jako mužská, její kriminalizace není historicky zdaleka tak častým jevem. Jako hlavní možné důvody vyvstávají dvě skutečnosti. V první řadě je to fakt, že ženská sexualita byla dlouho považována za neexistující, a tudíž idea sexuálního či romantického vztahu dvou žen nepřicházela v úvahu. Vztah mezi ženami tak nemusel být vůbec považován za možnost z existenčního hlediska, natož aby představoval nějakou formu hrozby pro společnost jakožto potenciálně kriminalizovaný čin. Druhé možné odůvodnění pak souvisí s rolí žen ve společnosti před jejich emancipací. Pokud kriminalizujeme homosexualitu proto, že jakožto „zvrácenost“ představuje riziko pro společnost, její morálku nebo samotný stát a navíc věříme, že jde o získávaný, a ne vrozený jev, nemusíme se obávat jejího rozšíření u ženské části populace, pokud ženy nemají stejná práva, a tedy nejsou stejnou součástí společenských a politických struktur, jako muži. Právní neukotvenost trestnosti ženské homosexuality však není garancí toho, že k diskriminaci či perzekuci nedocházelo mimoprávně, tedy že by queer ženy nepodléhaly stejným stereotypům či diskriminaci nebo že jejich homosexualita nehrála roli v případech

---

¹¹ LAFAZANOS, Christine. *The Female Sexual Invert*, s. 75.

¹² V rétorice nejen psychiatrů 19. a raného 20. století navíc sledujeme časté ztotožnění identity feministky a invertní ženy, tj. lesby, což je užíváno v pejorativním smyslu. Rakouský filosof Otto Weininger (1880-1903) se vyjadřuje, že feministka je ve skutečnosti napůl muž, který netouží po rovnosti, ale po tom být mužem. Americký lékař William Lee Howard (1860-1918) nazývá invertní ženy i feministky zvrhlíky (ang. *degenerates*). (LAFAZANOS, Christine. *The Female Sexual Invert*, s.75-76)

stíhání za jiný typ trestného činu. Nepoměr mezi kriminalizací queer mužů a žen je ale důležitým faktorem při zkoumání života neheterosexuálních žen a prostupuje celou její problematikou.

3. PRINCIPY TRESTNĚPRÁVNÍ PERZEKUCE HOMOSEXUALITY

3.1. HISTORICKÝ KONTEXT ZKOUMANÉHO OBDOBÍ

Období 1. poloviny 20. století by se v kontextu queer dějin a boje za emancipaci queer menšiny dalo označit za období rozkvětu těchto snah, stejně jako za období, ve kterém se nám k této problematice dostává již větší množství pramenů, se kterými lze pracovat, a to jak prameny archivní, tak tištěné, z nichž zejména homosexuální časopisy či odborné články z období první republiky představují významnou část našeho poznání. Snahy o dekriminizaci homosexuality sice sledujeme už před vznikem samostatného Československa, diskuze o problematice odrestnění a aktivity samotného hnutí se ale o poznání více probouzí právě za první republiky a postupně v nich více a více figurují samotní queer lidé.

František Čerovský (1881-1962), advokát žijící v obou námi zkoumaných obdobích a osobnost za první republiky neúnavně bojující za dekriminizaci homosexuality, ve svých vzpomínkách zaznamenaných v 50. letech 20. století porovnává situaci po nástupu nacistů se situací za první republiky a přichází k závěru podstatného zhoršení situace. „*Do tohoto slibného vývoje zasáhla neblaze, ba katastrofálně nacistická okupace a válka*“.¹³ Emancipační snahy uvnitř queer subkultury byly potlačeny, snahy o dekriminizaci homosexuality pozastaveny, veřejný život utlumen, časopis a spolek, které tvořily vztažné body v oblasti queer aktivismu i kultury, zanikly. Vzpomínky F. Čerovského a závěry evropských historiků se ovšem neshodují v otázce proměn práv homosexuální menšiny na území bývalého Československa. Zatímco Čerovský označuje situaci v Protektorátu přímo za „*křížácké tažení proti homosexuálům*“¹⁴, zaměříme-li se na konkrétní právní situaci v obou zkoumaných obdobích, náš závěr bude pravděpodobně odlišný. Osobní svědectví člověka, který v dané době žil, však nelze nebrat v potaz při odborném zkoumání a popisu historických skutečností.

---

¹³ SCHINDLER, Franz. *František Čerovský, otec boje za dekriminizaci homosexuálů v Československu*, Souvislosti 14, 2003, č. 4, s. 76. In: SEIDL, Jan. *Křížácké tažení, či ostrov relativního bezpečí? Perzekuce homosexuality v protektorátu Čechy a Morava*. In: HIML, Pavel, Jan SEIDL a Franz SCHINDLER, ed. *"Miluji tvory svého pohlaví": homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013, s. 212.

¹⁴ Tamtéž.

Zatímco Čerovský zdůrazňuje četné zatýkání a razie na homosexuální menšinu a nacistické snahy vyčistit Árijskou rasu od homosexuálů, v zemích okupovaných nacistickým Německem sledujeme spíše opačný trend, a to naopak určitou lhostejnost k čištění ras jiných než Árijských, tedy nezájem o eugeniku jiného než vlastního (německého) národa.¹⁵ V českém prostředí jsme navíc značně limitováni nedostatečnou probádaností tohoto období, mimo jiné i proto, že zde neexistovalo žádné jednotné hnutí, o které by se dalo opřít. Problémem je také nedostatek materiálů, se kterými by se dalo pracovat.

3.2. PRVNÍ REPUBLIKA

Text nejprve přiblíží mechanismy a trestněprávní ukotvení perzekuce homosexuálů v období první republiky. Primárně se zaměříme na to, jak ji ukotvilo Rakousko-Uhersko, neboť nově vzniklá republika do svého právního řádu přijala rakouský trestní zákon z roku 1852 a trestní řád z roku 1873; základní mechanismy tak zůstaly stejné. Situaci však v počátcích komplikuje právní dualismus, ve kterém se nově vzniklý stát nacházel. Ten se projevoval v konkrétních rozdílech mezi zákony platících pro území Předlitavska (Čechy, Morava a Slezsko), kde platilo právo dříve rakouské, a Zalitavska (Slovensko, Podkarpatská Rus), s právem dříve uherským. K modifikaci a unifikaci práva postupně došlo, avšak podstata zákonů dříve rakouských zůstala zachována, pro území tzv. zemí historických, které jsou pro nás v současném kontextu nejvíce relevantní a zajímavé, víceméně po celou dobu.¹⁶

Trestní zákoník a v něm paragrafy 129 b) a 130, které trestaly tzv. smilstvo proti přírodě, byl na českém území platný od roku 1852, kdy jej pro celé území Rakouska-Uherska vyhlásil císař František Josef I. (1830-1916). Fakticky byla homosexualita trestaná již od roku 1803 a znamenala těžký žalář od jednoho roku do pěti let. Tento zákon však reálně nebyl příliš často implementován ve své plné šíři, protože byl

---

¹⁵ GRAU, Günter (ed.). *Hidden Holocaust? Gay and Lesbian Persecution in Germany 1933-1945*, London-New York 1995, s. 200. In: SEIDL, Jan. *Křižácké tažení*, s. 212.

¹⁶ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012, s. 108.

spíše využíván trestní řád z roku 1873, který byl k homosexualitě o poznání benevolentnější.¹⁷

Znění paragrafů 129 a 130 trestního zákona č. 117/1852 bylo následující:

„§ 129. Jako zločiny se trestají i tyto způsoby smilstva:

I. Smilstvo proti přírodě, to jest:

a) se zvířaty;

b) s osobami téhož pohlaví.

Trest tohoto zločinu.

§ 130. Trest toho jest těžký žalář od jednoho až do pěti let.

Bylo-li však v případě pod písm. b) užito některého z prostředků uvedených v § 125 – tedy nebezpečného vyhrožování, skutečně vykonaného násilí nebo lstivého omámení smyslů, má se uložit trest od pěti až do deseti let, a je-li tu některá z okolností dosažených v § 126 – tedy vzešla-li z násilí osobě, již ublíženo, důležitá škoda na zdraví, nebo dokonce na životě, prodloužen buď trest na deset až i do dvaceti let. Byla-li osobě, již bylo ublíženo, zločinem způsobena smrt, trestá se doživotním těžkým žalářem.“¹⁸

Když se blíže podíváme na samotný termín *smilstvo*, zjistíme, že v trestním zákoníku nebylo blíže specifikováno, jaké konkrétní činy zastřešoval. V soudních procesech byla proto důležitá role zrušovacího soudu, kterou po vzniku Československé republiky plnil nejvyšší soud v Brně, jež nahradil původní vídeňský nejvyšší soudní dvůr (kasační soud). Ze shrnutí nejvýznamnějších soudních rozhodnutí do roku 1892, které byly publikované profesorem soudního lékařství Václavem Bělohradským (*Vzácný případ sexuální perverse. Culilinctus et fellatio*, Časopis lékařů českých, 32, 1893.) vyplynulo, že vídeňský soud postupem času nastavil situaci tak, že za smilstvo se považovala, a tedy byla trestná, téměř jakákoliv aktivita se sexuálním podtextem probíhající mezi osobami stejného pohlaví.¹⁹ Zdaleka tedy nešlo jen o penetrativní sex, ale obecně o projevy homosexuální erotiky. Zároveň kasační soud v roce 1879 rozhodl o tom, že jsou tyto

---

¹⁷ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 22.

¹⁸ Československé trestní zákony platné v zemích České a Moravskoslezské. Praha 1946, s. 75-76. In: SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 22-23.

¹⁹ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 25.

projevy trestné také mezi ženami, přestože tak nebylo v samotném zákoně explicitně řečeno.²⁰

Samotné trestní řízení mělo několik fází a končilo u sborových soudů první stolice, tedy u krajských čili zemských soudů trestních. K tomu, že mohlo dojít ke zločinu dle § 129 b) mohla policie dojít na základě vlastního vyšetřování nebo na základě soukromého udání, kdy byla policie jakožto veřejný úřad povinna předat jej státnímu zástupci (§ 84 tr. ř.). Státní zástupce dal následně skrze vyšetřujícího soudce, okresní soudy nebo policii konat dodatečné (tzv. přípravné) šetření, s cílem získat podklady k následnému započetí trestního řízení nebo odložení udání. Obžalovaný tak prošel obvykle dvěma výslechy.²¹

Při pohledu na jednotlivé trestní spisy týkající se kriminalizace homosexuálů zjistíme, že se velmi často objevovaly inkonzistence mezi výpověďmi obžalovaných při šetření policejním a následném vyšetřování dodatečném, tedy že docházelo k odvolání či podstatné změně vypovězeného v předchozím výslechu. V takovém případě se dle § 204 tr. ř. mohl soud dotázat, co změny ve výpovědích způsobilo, přičemž nejčastěji uváděným důvodem byl nátlak, který měla na obžalované vyvinout policie během výslechu.²²

Vyměřený trest pak závisel na možných okolnostech činu²³, které mohly značně ovlivnit míru uloženého trestu. Pokud se sešlo více polehčujících okolností, mohl soud využít tzv. zmírňovacího práva, v rámci kterého došlo k nahrazení těžkého žaláře mírnějším či zkrácení na dobu šesti měsíců a méně. Těžký žalář, který byl určen pro nejtěžší zločiny a mezi které se původně dle § 16 tr. z. smilstvo proti přírodě řadilo, spočíval v držení trestance v okovech na nohou a v omezení jeho veškerého kontaktu s lidmi mimo žalárníky a vyjma velmi výjimečných situací. Zákonem č. 131/867 ř. z. bylo zotřování podmínek okovy zrušeno, stejně jako např. možnost trestance kárat holí nebo

---

²⁰ Tamtéž, s. 26.

²¹ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 23.

²² Tamtéž, s. 24.

²³ Jako polehčující okolnost mohl být zhodnocen např. nízký věk obžalovaného nebo jeho zanedbaná výchova, doznání se ke zločinu, chudoba jako motivace vykonání zločinu, pokud šlo o první případ spáchaného zločinu nebo pokud odhalil další osoby zapletené do příslušného zločinu. Naopak pod přitěžující okolnosti dle § 44 tr.z. spadalo např. více spáchaných zločinů, opakovaný trestný čin, vůdčí či jinak aktivní role v provedení zločinu aj. (SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 26.)

metlou, a přistupovalo se tak k jiným možnostem ztížení podmínek ve vězení dle § 19 tr. z.²⁴, přičemž nejčastěji se jednalo o půst či tvrdé lože, a to většinou ne častěji než jednou za čtrnáct dní. Součástí výkonu trestu byla také dle § 18 tr. z. pracovní povinnost a podle § 26 tr. z. mohly být na trestance uvaleny také různé právní důsledky jako byla např. ztráta veřejných a akademických titulů či hodností a řádů, vypovězení z duchovních a veřejných úřadů apod.²⁵ K pozdějšímu obnovení těchto hodnot dojít mohlo, ovšem pouze s přímým souhlasem císaře, resp. později prezidenta republiky. Krátce po vzniku Československé republiky pak přibylo omezení volebního práva do obecního zastupitelstva pro některé zločiny, přečiny či přestupky, a to za podmínek, že byl „trestný čin spáchán z pohnutek nízkých a nečestných“. Postupně však v souvislosti s celospolečenskými změnami meziválečného období dochází k pomalému odklonu v percepci homosexuality jako něčeho získaného či naučeného, což soud poprvé prokázal v praxi skrze rozhodnutí z roku 1926, kdy přijal odvolání proti ztrátě volebního práva u osoby odsouzené za § 129 b) tr. z. a toto rozhodnutí odůvodnil právě tím, že se nejednalo o křivé pohnutky, které ke zločinu směřovaly, ale o důsledek přirozenosti dané osoby. V následujících letech přijal soud další rozhodnutí tohoto charakteru a hodnocení homosexuality jako potenciálně vrozené se tak dostávalo do soudní praxe. Při soudních procesech měli pak vliv na zhodnocení vrozenosti či získanosti homosexuality konkrétních osob psychiatři či soudní znalci, kteří byli obvykle oproti soudním znalcům z oboru soudního lékařství obeznámeni s recentními výzkumy, a jejich posudky tak často znamenaly příznivější výsledek pro obžalovaného. S rokem 1919 vešel navíc v platnost zákon č. 562, který dal za vznik možnostem podmíněného odsouzení a propuštění, a který také ve své podstatě znamenal zlepšení situace pro obviněné za § 129 b) tr. z.²⁶

Jako bylo uvedeno již dříve v textu, nově vzniklý československý stát se právně rozdvojit, a to na území dříve předlitavské, kde platily zákony rakouské, a zalitavské

---

²⁴ Dle § 19 tr. z. patřilo mezi možnosti ztížení trestu např.: půst, tedy strava skládající se z chleba a vody; tvrdé lože sestávající z tvrdé prkenné podložky; samovazba; samotka v temné místnosti nebo vypovězení ze země po odpykání trestu. Tato ztížení mohla být dle §§ 20 a 21 aplikována nejvýše třikrát týdně.

²⁵ Tamtéž, s. 27.

²⁶ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 28-29.

se zákony uherskými.²⁷ Rozdíly byly markantní v mnoha ohledech a neminuly ani otázku trestnosti homosexuality, kde se projevovaly mírnějšími tresty. Pro téma této práce nás pak bude nejvíce zajímat skutečnost, že v zemích Zalitavska, tj. na Slovensku a Podkarpatské Rusy, nebyly vůbec trestné ženské homosexuální styky.²⁸ Roztříštěnost právního systému byla přirozeně všeobecně vnímána za významný problém a brzy tudíž vznikly snahy o právní reformu, kterou drželo ve svých rukách ministerstvo unifikace vzniklé roku 1919. Konkrétně trestní zákoník pak byl připravován mezi lety 1921 a 1924 a znamenal probuzení veřejné odborné diskuze také v otázce trestnosti homosexuality, a to primárně skrze odborné články či sjezdy. Zde postupně vykristalizovala dvě nejvýznamnější jména sexuálně reformního hnutí meziválečného období, právník František Čěrovský (1881-1962) a psychiatr a sexuolog Hugo Bondy (1895-1978), kteří se oba zaslouhovali o queer aktivismus v odborných řadách.

František Čěrovský ve svém článku v odborném časopise *Právník* z roku 1919 využívá jako základ svých argumentů pro dekriminizaci homosexuality německé argumenty získané skrze Vědecko-humanitní výbor, se kterým byl v blízkém kontaktu. Argumentoval tak například, že možnost stíhání homosexuálů plodí vyděračství, že argumenty, na základě kterých byla homosexualita trestná v minulosti, jsou dnes přímo nesmyslné nebo že v mnohých evropských zemích homosexualita již kriminalizována není. Dalším argumentem byla pak domnělá vrozenost homosexuální orientace stavěná na určitých biologických charakteristikách, kterou dokládal výzkumy rakouského lékaře Eugena Steinacha (1861-1944). Čěrovský byl ve svém boji pro dekriminizaci a aktivismu, projevující se také přímou pomocí konkrétním perzekuovaným lidem, velmi vytrvalý a pokračoval v něm také po válce, až nakonec rok po odrestnění homosexuality umírá.²⁹

Zatímco Čěrovský se angažoval a informoval v rámci právnícké veřejnosti, Hugo Bondy přispíval ke snahám hnutí o dekriminizaci homosexuality skrze svou lékařskou odbornost. Nejvíce činný byl jeho publikační aktivismus v letech dvacátých,

---

²⁷ V roce 1920 se dokonce československý právní řád na určitou dobu roztrojil, a to skrze připojení Hlučínska, kde nejprve platily zákony tomuto území původní, tj. německé. V oblasti homosexuální perzekuce byl německý trestní zákon z roku 1870, který na hlučínském území platil, benevolentnější než zákony původně rakouské.

²⁸ Tamtéž, s. 108-109.

²⁹ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 120.

ve třicátých letech pak svůj čas věnoval zejména *Sanatoriu pro nervové choroby*, který přešel pod jeho vedení v roce 1933.³⁰ Pro Bondyho ale, na rozdíl od Čeřovského, nebyl boj za odrestnění homosexuality otázkou nijak osobní, nýbrž čistě profesní. Bondyho argument byl ještě silněji založen na zkoumání zmiňovaného Steinacha, který na základě mikroskopického zkoumání došel k závěru, že je mužská homosexualita způsobená chybně vyvinutými pohlavními žlázami, které měly být obojetné, tedy nést prvky varlat i vaječníků. Tuto teorii přenesl do praxe Robert Lichtenstern, který začal homosexuály léčit operativně. Bondy sice nevnímal operativní změny sexuality člověka za absolutně platnou možnost, ale Steinachovu teorii obojetných žláz považoval za prokázanou a operoval s ní tedy jako s hlavním argumentem za dekriminizaci homosexuality. Zároveň využíval jako argument opět také existující fenomén vyděračství, kde osoby využívaly trestnosti homosexuálních styků a skrze falešné udání si na druhých vyřizovali osobní účty, problémy v manželství apod. S těmito falešnými případy se setkáváme po celou dobu existence § 129 tr. z. a dle četných zmínek a pramenů se jednalo o problém častý a závažný.

---

³⁰ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 124.

3.3. TŘETÍ ŘÍŠE

Než se zaměříme na situaci na území bývalého Československa v letech 1939-1945, tj. v Německem zřízeném Protektorátu Čechy a Morava, je důležité věnovat se také samostatně Třetí říši, vzhledem k tomu, že byl Protektorát sice oficiálně autonomním celkem s vlastní samosprávou, fakticky se však právně, politicky a vojensky musel shodovat se situací v Říši. Právně byla situace nastavena tak, že pro české občany platily zákony původního Československa a pro občany německé platily zákony Třetí říše. Tím nastává právně duální stát, a tak pokud je středem našeho zájmu trestní právo, musíme být obeznámeni také se zákony říšskými. Nebudu se však soustředit na situaci uvnitř koncentračních táborů či ghatt, která tvoří samostatnou historickou oblast rozvíjenou mnohými historiky a historičkami, zvláště v posledních letech. V oblasti queer dějin holocaustu nelze nezmínit např. přínos doc. Anny Hájkové, působící na britské University of Warwick.

Kriminalizace a různé formy stíhání homosexuálů existovala ve střední Evropě, a tedy i na území Německa, samozřejmě ještě před zavedením paragrafu 175, který homosexualitu stíhal v období Třetí říše. The Constitutio Criminalis Carolina, vyhlášena císařem Karlem V. (1532), nařizovala za sodomii mužů i žen smrt upálením na hranici.³¹ Tento zákon zůstal v Prusku platný až do konce 18. století, kdy byl trest smrti zrušen (1792)³². Cestu k paragrafu 175 německého trestního zákoníku započíná nový trestní zákoník vydaný pruským parlamentem v roce 1851, ve kterém pod paragrafem 143 zakazuje všechny formy bestiality, která se z hlediska dnešního významu od homosexuality neodlišovala. Po sjednocení Německa pak zůstává paragraf zachován také v novém trestním zákoníku (1872) pod paragrafem 175, přestože se již objevují snahy o jeho zrušení.³³ Tyto snahy se ukážou alespoň částečně býti úspěšné až po první světové válce (1926). Tehdy je paragraf upraven do podoby, kdy sice stále kriminalizuje

---

³¹ PUFF, Helmut. *Sodomy in Reformation Germany and Switzerland, 1400–1600*. Chicago: University of Chicago Press, 2003, str. 30.

³² SCHOPPMANN, Claudia. *Nationalsozialistische Sexualpolitik und weibliche Homosexualität*, Herbolzheim: Centaurus, 1997, s. 79–80.

³³ Jmenujme např. osobnost Magnuse Hirschfelda, který bude přiblížen později v textu (s. 29).

„nepřirozené smilstvo mezi muži“ a nepočítá se ženami, vyžaduje ale fyzické důkazy o proběhlém aktu typu pohlavního styku, tj. anální či orální sex.³⁴

Když se poté přesuneme ke strategii a přístupu samotného Adolfa Hitlera, můžeme si povšimnout stupňující se nenávistné rétoriky vůči homosexuálům, počínaje v jeho blízkém okolí, stejně jako zvýšených snah o stíhání homosexuálů dle tohoto zákona. Jako příklad nám může posloužit tzv. Noc dlouhých nožů neboli Röhmův puč (30. 6.-2. 7. 1934). Tato převážně nacisty a členy SS (*Waffen-SS*) vedená čistka jednotek SA (*Sturmabteilung*) byla pravděpodobně primárně vedena za účelem zneškodnění Hitlerovy konkurence – Ernsta Röhma (1887-1934), Hitlerova blízkého přítele, který stál po jeho boku skrze počátky NSDAP (Národně socialistická německá dělnická strana) a jeho vzestupu k moci a se kterým se rozcházel v představách o dalším směřování strany. K odůvodnění této čistky ale nakonec posloužila homosexualita Röhma a jeho spolupracovníků uvnitř SA, kteří měli údajně plánovat svržení Hitlera. Toto odůvodnění posloužilo jako signál ke zvýšené netoleranci vůči homosexuálům, kteří byli tímto vrženi do jedné skupiny státních úhlavních nepřátel společně se Židy a komunisty.³⁵ Vidíme, že obavy o rozšíření homosexuality v muži okupovaných institucích jako byly jednotky SA, SS nebo armáda, které by následně mohlo představovat hrozbu pro Říši a Hitlerovu moc³⁶, byly velmi přítomné. Mmj. právě aby bylo toto riziko co nejvíce eliminováno, dochází roku 1935 k aktualizaci paragrafu 175 a o přidání dodatku 175(a), který stíhal muže nad 21 let, kteří svedli mladšího muže ke smilným aktům.³⁷ Za paragraf 175(a) mohl být trestem tábor nucených prací (*Zuchthaus*) místo obvyklého vězení (*Gefangnis*) pro paragraf 175. Aktualizace zákona byla nyní vůči homosexuálům tvrdší, nově stíhala jakékoliv činy, které mohly být považovány za homosexuální, nikoliv pouze penetrativní akty potvrzené hmotným důkazem jako dříve, ale rozšířila nepřijatelné chování o činy jako byla vzájemná masturbace, doteky, polibky či psaní milostných

---

³⁴ EVANS, Jennifer V. *Bahnhof Boys: Policing Male Prostitution in Post-Nazi Berlin*, *Journal of the History of Sexuality*, 2003, č. 12, č. 4, s. 611.

³⁵ Tamtéž, s. 612.

³⁶ OOSTERHUIS, Harry. *Medicine, Male Bonding and Homosexuality in Nazi Germany*, *Journal of Contemporary History*, 1997, č. 32, č. 2, s. 188-189.

³⁷ HUNEKE, Samuel C. *Heterogeneous Persecution: Lesbianism and the Nazi State*. *Central European History*, roč. 54, č. 2, s. 305.

dopisů, což znamenalo strmý nárůst odsouzených pod paragrafem 175.³⁸ Za celé období nacistického Německa bylo za tyto paragrafy odsouzeno asi 50 tisíc mužů, z čehož asi 10-15 tisíc bylo posláno do koncentračních táborů.³⁹ Přestože se objevilo viditelné zpřísnění v oblasti práv homosexuálních mužů, ani tato aktualizace zákoníku nekriminalizovala homosexualitu ženskou.

Situace, ve které se nacházely queer ženy v samotné Třetí říši, je tedy ze své podstaty odlišná od té, kterou zažívaly ženy české. Důvodem je odlišný přístup k ženské homosexualitě, pramenící z výše zmiňovaného, tedy že v nacistickém Německu nebyla trestným činem. Proto jsou to tedy pouze queer muži, kteří byli v koncentračních táborech vězněni a vražděni pod označením dobře známého růžového trojúhelníku.⁴⁰ Na základě toho často nebyla traumatům queer žen z období Třetí říše přisuzována stejná váha jako v případě queer mužů. Až v posledních letech je historiky a badateli objevováno větší množství případů žen, kdy nebyla jejich neheterosexuální orientace tolerována, posloužila jako přihoršující okolnost či byla přímým důvodem k potrestání nebo uvěznění dotyčné osoby. Také již dnes víme, že bychom queer ženy v koncentračních táborech našly uvězněné pod označením trojúhelníku černého⁴¹, tj. Arbeitsscheu či Asociálové, stejně jako osoby nepracující nebo žijící na ulici, žebráky, prostitutky, ale také Romy, Sinty nebo osoby porušující německý zákaz sexuálního styku mezi Arijci a Židy.

---

³⁸ EVANS, Jennifer V. *Bahnhof Boys*, s. 613.

³⁹ Uváděná čísla se napříč publikacemi liší. Viz. např. JENSEN, Erik N. *The Pink Triangle and Political Consciousness: Gays, Lesbians, and the Memory of Nazi Persecution*. *Journal of the History of Sexuality*, 2002, roč. 11, č. 1/2, s. 319-349.

⁴⁰ Označení růžového trojúhelníku, které se stalo jedním ze symbolů LGBTQ+ hnutí v 70. letech 20. století, bylo jednou ze skupin, do kterých byli kategorizováni vězni nacistických koncentračních táborů, konkrétně tedy osoby trestané za homosexuální styky. Toto označení začalo být používáno s rokem 1937, ovšem charakteristické pro něj je, že bylo využíváno pouze pro německé občany a pouze pro queer muže. Vzhledem k tomu, že ženská homosexualita nebyla v německém právu trestným činem, vězněné queer ženy, u nichž představovala homosexualita jeden z důvodů perzekuce, byly součástí skupiny s označením trojúhelníku černého. Populace vězněných homosexuálů v koncentračních táborech nikdy nepřesáhla 1 %, jejich pozice v rámci táborové společnosti byla ale výjimečná tím, že stáli na samém dnu její hierarchie, vzhledem k celosvětově přítomné homofobii a předsudkům, jako ostatně potvrzuje řada pamětí přeživších koncentračních táborů.

⁴¹ JENSEN, Erik N. *The Pink Triangle*, s. 333.

Historik Samuel Clowes Huneke popisuje čtyři typy vztahů mezi německými queer ženami a Třetí říší.⁴² První skupinou jsou perzekuované queer ženy, které byly stíhané v rámci jiné perzekuované skupiny. Perzekuce queer žen, ale i mužů, byla velmi často intersekcionalní, tedy jejich sexualita nebyla jediným důvodem jejich perzekuce. Nejčastěji šlo o židovské queer ženy, které byly sice primárně stíhané za své etnikum, ale v jejichž osudu hrála sexualita roli – buď jako přihoršující okolnost nebo jako jeden z možných důvodů k perzekuci dotyčné osoby. U žen je ale následné dohledávání těchto obětí o to složitější, protože nebyly uvězněny v koncentračních táborech ve zvláštní skupině vězňů jako muži, stejně jako se odlišují a složitěji dohledávají trestní spisy, vzhledem k netrestnosti ženské homosexuality v Německu.⁴³ Homosexualita představovala pro dotyčnou osobu možný risk a jeden z mnoha příčin, proč se mohla stát obětí oprese. Málokdy se v případě queer žen dá identifikovat jeden jediný důvod perzekuce.

„...These persecutions were not merely additive, but rather represented a multiplicative confluence of risk, to use Marhoefer’s term. That is, in some such cases, one cannot simply point to one identity or behavior that led to incarceration or death. ...“ (Huneke, 2021)⁴⁴

Konkrétní příklad intersekcionalní perzekuce uvádí např. článek Laurie Marhoefer z roku 2016⁴⁵, který odhaluje příběh židovky Ilse Totzke, která se ocitla v pozornosti gestapa až poté, co byla sousedy nahlášena jako lesba.

Druhou skupinu představují ženy, které byly vyhodnoceny jako hrozba pro obecný společenský pořádek sváděním dalších žen k homosexuálnímu chování. Tzv. svádění k homosexualitě představovalo pro Říši mimořádně velký risk také u queer mužů, a tak pro účely co nejúspěšnějšího předejití rozšíření homosexuality brzy vzniká samostatný dodatek paragrafu, § 175(a). Tato teorie o možné rozšiřitelnosti homosexuality skrze kontakty s jinými homosexuály významně ovlivňuje celé námi zkoumané období a jeho přístup ke queer menšině. Jedná se zároveň o období, kdy i v odborných kruzích panuje

---

⁴² Viz. HUNEKE, Samuel C. *Heterogeneous Persecution*, s. 297-325.

⁴³ HÁJKOVÁ, Anna. *Queere Geschichte und der Holocaust*. Aus Politik und Zeitgeschichte. (14.9.2018) [2021-11-30]. <www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/275892/queere-geschichte-und-der-holocaust/?p=2>.

⁴⁴ HUNEKE, Samuel C. *Heterogeneous Persecution*, s. 312.

⁴⁵ Viz. MARHOEFER, Laurie. *Lesbianism, Transvestitism, and the Nazi State: A Microhistory of a Gestapo Investigation, 1939–1943*. *American Historical Review*, 2016, roč. 121, č. 4, s. 1193–1194.

přesvědčení o tom, že homosexualita je naučená, a nikoliv vrozená. V případě queer žen poté tato teorie představovala rozhodující argument k nezahrnutí ženské homosexuality do aktualizovaného paragrafu 175 trestního zákoníku. Rozhodnutí nekriminalizovat ženskou homosexualitu tedy úzce souviselo s obecným vztahem nacistického Německa k ženám, které měly pro stát a národ jasnou hodnotu v roli manželky a matky. Místem ženy byl domov, byla vyřazena z veřejného života a činností, navíc ženská sexualita stále nebyla dostatečně probádaná, takže se všeobecně věřilo, že ženy nedisponují vlastní sexuální touhou. Domnělá hrozba v podobě šíření homosexuality mezi ženami či dívkami tak byla minimální, tím spíše, když ženy nebyly součástí veřejného prostoru stejně jako muži, u kterých představovalo případné rozšíření homosexuality konkrétnější hrozbu pro Říši.⁴⁶ Že tuto hrozbu brala Třetí říše vážně, nám dokládá již zmiňovaná aktualizace paragrafu 175 z roku 1935, konkrétně dodatek 175(a).

Vrátíme-li se však ke skupinám stíhaných queer žen jako byly popsány S. C. Huneke, dostaneme se ke skupině třetí, která představuje queer ženy, které se do pozornosti policie dostaly skrze jinou trestnou činnost. Z dochovaných spisů však většinou vyplývá, že přestože vyšla homosexualita těchto žen na povrch, nehrála většinou roli ve vykonaných rozsudcích, což může opět souviset jak s tím, že queer ženy nepředstavovaly oficiálně pro Třetí říši velké riziko, tak také s tím, že nebyla trestnost jejich počínání uzákoněna.

Do poslední skupiny pak spadají ženy, které byly svým okolím nahlášeny jako lesby, ale neplynulo z toho žádné stíhání ze strany příslušných orgánů. Důvody můžeme předpokládat stejně jako u skupiny předchozí.

Vytvoříme-li si tedy z dochovaných a nalezených trestných spisů závěr, vidíme, že perzekuce queer žen v nacistickém Německu byla fundamentálně odlišná od té, kterou zažívali queer muži. S. C. Huneke v souvislosti s tím hovoří o tzv. *heterogenní perzekuci*. Tento pojem definuje perzekuci, kterou zažívaly queer ženy, jako různorodou, která kombinovala prvky diskriminace, oprese i tolerance.⁴⁷ S tolerancí ze strany státu se queer ženy setkat mohly, ale pouze za předpokladu, že nespádaly do jiné perzekuované skupiny osob, nedostaly se do pozornosti policie

---

⁴⁶ OOSTERHUIS, Harry. *Homosexuality in Nazi Germany*, s. 188-189.

⁴⁷ HUNEKE, Samuel C. *Heterogeneous Persecution*, s. 303.

a úřadů pro vykonaný zločin, přestupek či protistátní činnost nebo jejich homosexuální chování nebylo vyhodnoceno jako svádění jiných mladých žen či naopak jako svedení jinou starší ženou. Četné studie vykonané na toto téma však potvrzují, že to, že nebyla ženská homosexualita ve Třetí říši protizákonná, rozhodně neznamená, že by zde queer ženy nečelily perzekuci na základě své sexuality, jako by se mohlo na první pohled zdát.

3.4. DRUHÁ REPUBLIKA A PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA

V období nacistické okupace se Protektorátu Čechy a Morava ocitl v situaci s rozdvojeným justičním systémem, tedy v režimu, v rámci kterého platily zároveň zákony Třetí říše a zákony původně prvorepublikové, převzaté z dřívějšího Rakouska-Uherska. 30. září 1938, po Mnichovské dohodě, bylo německé trestní právo zavedeno pro území okupovaná Německem na základě nařízení vrchního velitele ozbrojených sil wehrmachtu Wilhelma Keitla⁴⁸, a to pro osoby, které k tomuto dni disponovali německým občanstvím⁴⁹ či které vykonaly zločin namířený proti Třetí říši, wehrmachtu nebo německým úřadům.⁵⁰ Pro území Československa se stal tento výnos platný po obsazení celého území a vzniku Protektorátu Čechy a Morava k 16. březnu 1939 dle nařízení Hitlera. Na území Protektorátu byly tedy zřízeny speciální německé soudy pro německé občany či pro osoby, které se provinily proti Říši, protektorátnímu režimu, německé branné moci nebo jejichž činy spadaly mezi zhruba třicet zvláště jmenovaných trestných činů v paragrafu 15 odst. 1, kdy šlo např. o činy velezrady a zemězrady, útoky na Vůdce a říšského protektora aj.⁵¹ Pro osoby národnosti neněmecké, tzn. většinou české, pak platily zákony prvorepublikové, tedy původní rakouské. Takto nastavené fungování trestního práva na území Protektorátu se během jeho existence ještě rozšířil.

K ještě výraznějším změnám pak došlo v květnu 1941 s vydáním tzv. druhého nařízení k doplnění nařízení o výkonu trestního soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava. Seznam zločinů souzených německým právem se navýšil a obsahoval nyní např. také

---

⁴⁸ SEIDL, Jan. *Křížácké tažení*, s. 214.

⁴⁹ Obyvatelé obsazeného pohraničí (Sudet) byli zpětně k 10. říjnu 1938 prohlášeni za německé občany, pokud se do určitého data nepřihlásili k občanství československému. (27)

⁵⁰ SEIDL, Jan. *Křížácké tažení*, s. 214.

⁵¹ Tamtéž, s. 215-216.

činy proti členům Hitlerjugend a Říšské pracovní službě a jejím příslušníkům, proti německé správě nebo soudnictví aj. Nově bylo navíc v rámci změny znění paragrafu 15a stanoveno, že u případů, kdy je souzen větší počet osob a alespoň jedna osoba dle trestního práva německého, posuzují se podle něj také všechny ostatní zúčastněné osoby. To znamenalo, že čeští homosexuálové souzení v rámci zločinu smilstva proti přírodě za sexuální styk s německým mužem, byli nyní výhradně souzeni dle práva německého.⁵²

Další linii stíhání občanů představovala německá bezpečnostní policie (tj. gestapo a kripo), která dle nařízení z 1. září 1939 mohla postupovat dle vlastního uvážení a mohla stíhat osoby mimosoudně.⁵³ Oproti běžné soudní struktuře, pracující na základě definovaných zákonů, mohla tajná policie jednat pouze na základě integrálních směrnic či dokonce osobních pohnutek. V případě pochyb ohledně průběhu stíhacího procesu policie či samotného rozsudku, mohl soud případ vrátit k opětovnému prošetření. Gestapo ale mohlo také využívat institutu tzv. ochranné vazby, což znamenalo uvěznění osoby v koncentračním táboře, pro které stačilo jednoduché odůvodnění a schválení Hlavním říšským bezpečnostním úřadem (RSHA), který sdružoval jak bezpečnostní policii, tak i Bezpečnostní službu. Tak bylo pro gestapo možné dosáhnout trestu bez soudního procesu.⁵⁴ Případy represe, kterým nepředcházela žádný soudní proces pak samozřejmě představují problém při vyhledávání trestních spisů, což výrazně komplikuje další výzkum.

Při bližším porovnání říšského a protektorátního přístupu k homosexuální perzekuci se dostaneme k závěru, že osoby trestané za § 175 německého trestního zákoníku za Třetí říše mohli očekávat přísnější trest než osoby trestané za stejný trestný čin pod § 129 b) tr. z. v Protektorátu.⁵⁵ Důvodem byl především odlišný přístup práva, kdy v Německu se jednotlivé články obžaloby kumulovaly a trest se s každým dalším sexuálním partnerem obžalovaného zvyšoval, zatímco protektorátní trestní právo fungovalo na principu absorpčním, a navíc neuznávalo za přitěžující okolnosti

---

⁵² SEIDL, Jan. *Křížácké tažení*, s. 216.

⁵³ Tamtéž, s. 218.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ SEIDL, Jan. *Legal imbroglio in the Protectorate of Bohemia and Moravia*, s. 56. In: SCHLAGDENHAUFFEN, Regis, a kol. *Queer in Europe during the Second World War*, Strasbourg: Council of Europe, 2018.

např. sexuální styk s osobou mladší 21 let (který byl velice častý⁵⁶) či prostituci, proti které bylo říšské právo poměrně silně vyhrazeno. V Protektorátu byla také zachována možnost uložit mírnější trest těm osobám, u nichž byla skrze lékařský posudek uznána homosexualita vrozená, na čemž mělo své zásluhy právě sexuálně reformní hnutí, tedy odborníci z řad právníků či lékařů, kteří nabyli vlivu během období první republiky.

Zajímavá situace ale nastává nejen z hlediska dvojprávního státu, které bylo v Evropě unikátem, ale také při komparaci situací, ve které se nacházely queer ženy žijící na protektorátním území. Zatímco původní rakouské a prvorepublikové právo, které platilo pro občany české, ženskou homosexualitu rozpoznávalo a kriminalizovalo, německé právo trestnost ženské homosexuality definovanou nemělo, vzhledem k tomu, že pro něj nepředstavovalo riziko.⁵⁷ Německé občanky s queer identitou byly tedy z právního hlediska ve výhodě oproti ženám českým, a to i v případě pobytu na protektorátním území. Vzhledem k tomu, že od roku 1941 byly všechny internacionální trestné činy posuzované podle práva německého, se tedy přirozeně naskytuje otázka, zda mohly existovat queer ženy, které tomuto přizpůsobovaly svou strategii při volbě partnerky. Přestože byli tedy Němci obecně v trestání homosexuality přísnější než soud protektorátní, v případě queer žen tato skutečnost neplatí, přestože to neznamena, že by také ženy nebyly součástí homosexuální perzekuce, jako bylo blíže popsáno v předchozí kapitole.

Výzkum Jana Seidla a Lukáše Nozara, který analyzoval kriminální spisy Krajského soudu trestního v Praze mezi lety 1898-1943⁵⁸, přišel se závěrem, že počty kriminalizovaných lidí postupně stoupaly během celého zkoumaného období, výrazně nejvyšší čísla však sledujeme právě s obdobím Protektorátu. Zatímco rozsudky v roce 1933 padaly jen zřídka, s rokem 1938 se jejich počet začal zvyšovat (celkem 60 rozsudků) a tento trend pokračoval skrze celou válku, až s rokem 1943 dosáhl počtu 120. V případě queer žen sledujeme obecně mnohem nižší míru kriminalizace, kdy do vzniku samostatného Československa narazíme na roky, kde se neobjevují rozsudky dokonce žádné, za první republiky jejich počet lehce stoupá a nejvýraznější nárůst zatčení i rozsudků sledujeme s rokem 1943, což platí jak pro ženy, tak i muže.

---

⁵⁶ Tamtéž, s. 57.

⁵⁷ Viz. kap. 3.3, s. 19.

⁵⁸ Viz. SEIDL, Jan. *Legal imbroglia*, s. 56. In: SCHLAGDENHAUFFEN, Regis, a kol. *Queer in Europe*.

Setkáváme se zároveň s implementací přísnějších trestů, kdy se z původní obvyklé maximální trestní sazby 6 měsíců v období 1898-1938, dostáváme na 12 měsíců s rokem 1943.⁵⁹ Tato data ukazují, že počet obviněných osob z homosexuálních styků během Protektorátu výrazně stoupl a vyměřované tresty byly přísnější, čímž potvrzují, že bylo toto období vůči homosexuální menšině tvrdší. Jan Seidl zároveň dokládá, že na základě dosud provedených analýz dochovaných trestních spisů nevychází najevo, že by byli protektorátní občané deportováni do koncentračních táborů explicitně na základě trestného činu homosexuálních styků.⁶⁰ Nelze však vyloučit, že homosexualita mohla figurovat jako jeden z vícera důvodů perzekuce některých osob, podobně jako hovoří S. C. Huneke o intersekcionalní perzekuci říšských queer žen.

---

⁵⁹ SEIDL, Jan. *Legal imbroglio*, s. 54-55.

⁶⁰ Tamtéž, s. 57.

4. KAŽDODENNOST A SOCIABILITA QUEER MENŠINY

4.1. QUEER SOCIABILITA PRVNÍ POLOVINY 20. STOLETÍ

První polovina 20. století, a zejména pak období meziválečné, představuje pro českou queer menšinu období, ke kterému máme dochováno větší množství písemností. V případě zkoumání každodenního života queer lidí budu operovat se zkoumaným obdobím jako s celkem a v jeho popise budu postupovat chronologicky, aniž bych ho rozdělovala na základě toho, jaký státní celek zrovna Československo utvářelo. Je tomu tak proto, že queer život po roce 1939 víceméně plynule pokračuje v nastavení, v jakém fungovalo za první republiky a v sociabilitě jako takové mnoho rozdílů neshledáváme.

Přestože homosexuální sociabilita samozřejmě v nějaké podobě existovala také v předchozích obdobích, první republika je z hlediska queer dějin vnímána za tak významnou právě díky již existujícím pramenům. Jako jsme si definovali v předchozích kapitolách, v celém období první poloviny 20. století stále zůstává na českém území homosexualita trestná⁶¹, což samozřejmě podstatně ovlivňuje život a každodenní realitu těchto osob a od této skutečnosti se tedy queer sociabilita přímo odráží. Queer lidé byli nuceni vést dvojí život – *oficiální*, kde se prezentovali jako heterosexuální a tedy, dle vlastních slov, „normální“ lidé, v rámci kterého např. často žili v heterosexuálních manželstvích a druhý, *utajený* život, který žili nejen s riskem stíhání za zločin smilstva proti přírodě, ale mj. např. také s rizikem možného homosexuálního vyděračství, které tvořilo významný fenomén a podstatný problém v životě queer lidí v době před odrestněním homosexuality. Zároveň bylo nutno počítat s tím, že jakmile se kdokoli stal součástí homosexuální subkultury, byl automaticky zaznamenán do policejní evidence společně s vlastní fotografií.⁶²

Samotný emancipační diskurz v prvorepublikovém období by se dal rozdělit na dvě větve podle skupiny lidí, která se o odrestnění homosexuality nebo zlepšení životních podmínek a percepce homosexuality veřejností v Československu snažila.

První skupinou byly odborníci z řad lékařů či právníků, kteří k problematice přistupovali se zájmem odborným – tuto skupinu označujeme jako „sexuálně reformní hnutí“.

---

⁶¹ Odtrestnění homosexuálních styků datujeme k roku 1961.

⁶² SEIDL, Jan. *Křížácké tažení*, s. 209.

Druhá skupina sama sebe označovala jako „hnutí sexuálních menšin“⁶³ a zde hovoříme o queer lidech, kteří měli tedy z logiky věci na emancipaci osobní zájem, neboť se jich přímo dotýkala.⁶⁴ Tyto dvě skupiny spolu spolupracovaly na sdíleném cíli a přirozeně nešlo o úplně oddělené světy, queer lidé se však dostávají postupně více a více ke slovu a přispívají do diskuze stále častěji, až se jejich větev nakonec ve třicátých letech stává převažující. Situace za Protektorátu není probádána v takové míře jako u prvorepublikového období. Z dostupných pramenů se ale domníváme, že život queer menšiny nebyl státoprávní změnou příliš ovlivněn a že tedy pokračoval téměř v nezměněné podobě i nadále, alespoň co se zvyků a zaběhlých vzorců týče.⁶⁵

Nyní se práce blíže zaměří na to, jak vypadal každodenní život queer člověka první poloviny 20. století. Nebude pro nás asi překvapivé, že život homosexuální menšiny se soustředil ve větších městech. Takové prostředí jednak zajišťovalo určitou anonymitu, která byla z pochopitelných důvodů žádoucí, ale nabízelo také více potenciálních míst k seznámení, společenského vyžití a další výhody plynoucí z početnější komunity. Jakožto centra homosexuální sociability takto máme doloženy zejména města Praha, Brno, Plzeň či Bratislava.⁶⁶

Konkrétní místa setkávání tvořila převážně veřejná místa jako byly parky a náměstí nebo veřejné záchodky a lázně, kde se homosexuálové setkávali, seznamovali a jinak kultivovali intimní vztahy a styky. Existovaly však také restaurační zařízení, bary či kavárny, které se organicky staly centry queer života. Text nyní zmíní nejvýznamnější místa setkávání homosexuálně založených lidí, a to na příkladě Prahy jakožto největšího města, a tedy i místa s největším množstvím dokladů o sociabilitě jakéhokoliv druhu. Většinou jde však, zvláště v případě míst veřejných, o místa, kde se socializovali spíše queer muži. Vysvětlením může být, že ženské projevy homosexuálních vztahů probíhaly

---

⁶³ Jan Seidl se k termínu „menšina“, který sami pro sebe queer lidé již ve 30. letech 20. století v Československu používali, přestože ve světovém kontextu začalo být toto označení používáno mnohem později, vyjadřuje tak, že brzké ztotožnění se s termínem odůvodňuje mnohonárodnostním charakterem vzniklého Československa, díky kterému byla veřejnost v častém kontaktu s tímto termínem ve smyslu menšiny národnostní a nalézt si paralelu k situaci vlastní queer lidem tak bylo snazší. (*Od žaláře k oltáři*, s.157)

⁶⁴ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 105.

⁶⁵ SEIDL, Jan. *Křížácké tažení*, s. 243.

⁶⁶ Tamtéž, s. 209.

spíše v prostředí soukromém a byly veřejnosti více skryté. Známe ale výjimky v případě několika exkluzivně lesbických podniků první poloviny 20. století, jako práce jmenuje později.

Asi nejstarším veřejným místem v Praze, ke kterému máme zprávy o navazovaných homosexuálních kontaktech, je náměstí Republiky, dříve náměstí Josefské, které bylo místem setkávání homosexuálů již za Rakouska-Uherska, kdy o něm informoval tisk jako o „korsu urningů“, což bylo dobové označení pro homosexuála převzaté z německého jazyka.⁶⁷ Podobným typem prostoru bylo korzo na pravé straně Václavského náměstí, které je v tomto kontextu až legendou, neb je zmiňováno velice často, a to i v dobové literatuře (např. *Konec bahna Prahy*. Karel Ladislav Kukla, 1927) nebo pamětech zaznamenaných historikem Franzem Schindlerem (*Život homosexuálních mužů za socialismu*, In: HIML, Pavel, Jan SEIDL a Franz SCHINDLER, ed. *"Miluji tvory svého pohlaví": homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013.). Václavské náměstí představovalo vyhlášenou promenádu queer osob, kde se zároveň dal navázat kontakt s přítomnými mužskými prostitutky. Na Václavském náměstí se také nacházela kavárna a hotel Šroubek (po znárodnění Evropa), které byly queer lidmi navštěvovány již za Rakouska-Uherska, nejstarší písemnosti však hovoří až o počátku 30. let 20. století, stejně jako pisoár, taktéž využívaný k navazování kontaktů.⁶⁸

Z parků zmiňme městský park před hlavním nádražím, tj. Vrchlického sady, které homosexuálům sloužilo jako korzo především v noci, opět s vysokou koncentrací mužských prostitutek, a to již před vznikem samostatného Československa.⁶⁹ Nelze nezmínit také Letenské sady, na které se v souvislosti s homosexuální sociabilitou odkazují již články z prvních let 20. století, ať už šlo o samotný park nebo místní hygienicko-sociální zařízení. Převážně s obdobím Protektorátu je pak spojený park se záchodky Na Poříčí, který se nacházel před budovou Muzea hlavního města Prahy, než zde vznikla pražská magistrála.

---

⁶⁷ SEIDL, Jan. *Teplá Praha: průvodce po queer historii hlavního města 1380-2000*. Brno: Černé pole, 2014, s. 14-15.

⁶⁸ Tamtéž, s. 82-84.

⁶⁹ Tamtéž, s. 71-72.

Další kategorií míst, kde běžně docházelo k navazování kontaktů mezi homosexuály, tvoří veřejné lázně a bazény. Rozměrné Karlovy lázně, nacházející se na Smetanově nábřeží, fungovaly jako místo významné pro homosexuální sociabilitu již za první republiky, ale i v obdobích daleko pozdějších. V trestních spisech jsou dále velice často zmiňované lázně funkcionalistického hotelu Axa nebo lázně žižkovské, které byly však populární zejména ve druhé polovině 20. století, později pod názvem Aqua club 2000. Lázně sloužily jako místo, kde se dal navázat kontakt, který mohly osoby jak směřovat na další místa, tak i využít zákoutí k přímým stykům, což přirozeně ústilo v koncentraci sexuálních pracovníků, kteří zde své služby mohli nabízet.

Pokud jde o restaurační podniky, na prvním místě je nutno zmínit Batex (výstavba 1928-1929), na který nejen odkazuje většina dobových textů a pramenů, ale i tato samotná práce jej mnohokrát zmiňuje. Tento proslulý podnik v pražské Revoluční ulici byl pravděpodobně ve skutečnosti komplexem dvou restauračních provozů, z nichž jeden byl často navštěvován právě homosexuální klientelou.⁷⁰ Prostor to byl dle dochovaných popisů složitě členěný, s mnohými sály a klubovny. Zázemí zde měl queer spolek *Osvětové a společenské sdružení Přátelství*, který zde také v únoru 1932 pořádal maškarní bál. O tom hovoří text Jaroslava Němečka (1901-1965): „Zde v Batexu bylo takřka vše, co mohlo přitahovati lidi z podsvětí. V hořejším poschodí byl dancing, kam mohli jíti, kteří lehce nabyli peněz i ti, kteří jim od nich chtěli lehce odpomáhat. Dole v podzemí scházeli se sexuálně úchylní k svým radovánkám a v uzavřených klubovnách hrály se karty. Batex měl vznešenou klientelu. Nebylo vzácností, že při hazardních hrách bylo v banku až několik desítek tisíc.“⁷¹

Z dalších pražských podniků spojených s homosexuální sociabilitou zmiňme dále např. hotel Regina (Dlouhá ulice 47), Huňkovu restauraci (ul. 28. října 15), restauraci U Zlatého bažanta (ul. Polská 52), v Hlase ve 30. letech asi nejvíce propagovaný bar Casino de Paris (Ječná 12), již zmíněnou kavárnu hotelu Šroubek (Václavské náměstí) a taktéž v písemnostech velmi často zmiňovaný automat Koruna, též na Václavském náměstí. Podniků, které by se ale zaměřovaly vysloveně na ženské queer zákaznice, mnoho neznáme. Jmenovat lze kavárnu Zdeňka (Těšnov 8) blízko Denisova nádraží,

---

⁷⁰ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 192.

⁷¹ KOCOUREK, Franta: Oběti zvrácených. Homosexuelní a nedospělí. Praha 1937, s. 136. In: SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 193.

ke které není mnoho známo, avšak právě z trestního spisu osoby Zdeňky se dozvídáme ještě o dvou dalších lesbických podnicích – U Staré paní na Starém městě a o Malostranské besedě na Malostranském náměstí. O uvedených podnicích se jako o místech setkávání queer žen zmiňují ještě další trestní spisy, žádné bližší informace o jejich fungování však neuvádějí.⁷²

Průvodce po queer místech historické Prahy se dále zmiňuje o možném dámském univerzu, které vzniklo na počátku 40. let kolem osobnosti jisté Berty K., která bydlela v pražské Michli v Hanusově ulici. Kolem tohoto místa a její osoby vznikla velká trestní aféra, v rámci které bylo odhaleno, jak toto místo fungovalo. Ženy, mezi kterými zde probíhaly lesbické vztahy, byly podnájemnicemi či sousedkami Berty K. a pravděpodobně i vzhledem k tomu, že zde žila také Berty sestra s dětmi, jejich bydlení pro okolí dlouho působilo jako nevinné sousedské soužití.⁷³ Tento případ nám může být přímým dokladem toho, jak taková ženská sociabilita mohla z většiny případů vypadat a proč jejich zastoupení ve veřejném prostoru nenalezneme či neobjevíme v takové míře jako v případě queer mužů. Domácký život a péče o domov a děti, jakožto dominantní prvky ženského života zkoumaného období, představoval spojku mezi ženami navzájem a k pěstování jejich vztahů, ať už jakéhokoliv charakteru, tedy docházelo v prostředí, které bylo skryto před mužským okem i okolním světem, a který zároveň nebudil žádná podezření. Těžko si lze představit, že by podobnou komunitní jednotku, s rouškou vzájemné pomoci v péči o domácnost a děti, mohli nepozorovaně vytvořit také queer muži této doby.

4.2. HLAS A JEHO AKTIVISMUS A KULTURA

4.2.1. Snahy o vznik jednotné organizace

Queer aktivismus se za první republiky soustředí kolem autochtonních snah o založení a udržení legální organizace, která by sdružovala homosexuální občany a občanky, otevírala ve společnosti diskuzi o problematice jejich perzekuce a o obecné percepci homosexuality veřejností, která byla v obrovské míře ovládaná neinformovaností a mýty, a primárně se zasazovala o jejich práva. Spolkový život byl v prvorepublikovém období velice bohatý a snaha o založení spolku v rámci homosexuální menšiny tak byla

---

⁷² SEIDL, Jan. *Teplá Praha*, s. 59-60.

⁷³ Tamtéž, s. 284.

přirozeným krokem. Homosexuální spolky hrály navíc velkou roli v homosexuální emancipaci sousedního Německa, které zde mohlo být inspirací. Mimo modely queer spolků či časopisů nemáme v tomto období doloženy žádné jiné způsoby, jakými by organizovaný aktivismus probíhal.⁷⁴

První snahu o vznik queer organizace má na svědomí tzv. otec homosexuálního hnutí v československém prostředí a již výše zmiňovaný František Čerovský společně s tehdejším studentem medicíny, Františkem Jelínkem (1891-1959), který představuje nesporně zajímavou osobnost. Jelínkův nejvýznamnější počín je kniha *Homosexualita ve světle vědy* (1924), představující první českou knižní monografii, která zpracovávala tematiku homosexuality.⁷⁵ Jejím ambiciózním a možná až nereálným cílem bylo pokrýt veškeré vědění o homosexualitě a problematikách s tím spojených a edukovat tak veřejnost. Kniha je tedy kombinací díla „vědeckého“ a emancipačně aktivistického. Jelínek navíc knihu psal pod svým vlastním jménem, což v této době stále ještě nebylo běžné a přidává to na dimenzi jeho aktivismu. V publikaci se objevily mmj. dva nové argumenty za odtrestnění homosexuality. Jelínek v době, kdy se homosexualita začíná rozlišovat na získanou či vrozenou, jako první vyslovil, že v rámci trestnosti vznik homosexuality jakožto duševního stavu nemá hrát žádnou roli. Začal navíc operovat s trestností jako s teologicky odůvodněným zákonem a tento přístup taky patřičně kritizuje. Přestože jeho biblické polemiky jsou značně limitované, v kritice samotného přístupu církve již funkční argumenty nalézt lze. Kniha se skrze svou nevědeckou podstatu nesetkala s příliš pozitivním ohlasem z řad odborníků, můžeme si ale představit, že pro tehdejší queer veřejnost její existence význam měla.

První homosexuální spolek tedy vznikl pod názvem *Vědecko-humanní společnost* a jeho počátky leží v roce 1919.⁷⁶ Vznikal v přímé návaznosti na Hirschfeldovu⁷⁷

---

⁷⁴ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 147.

⁷⁵ Tamtéž, s. 150.

⁷⁶ Tamtéž, s. 152.

⁷⁷ Německý sexuolog Magnus Hirschfeld (1868-1935) je jednou z vůdčích osobností evropských dějin homosexuální emancipace. Jeho úspěch spočíval v obrovské vědecké kvantitativní i kvalitativní výkonnosti, ale jeho zájem o queer práva nebyl jen vědecký, nýbrž vycházel z vlastních zájmů a neheterosexuální orientace. Tak se stal nejen nesmírně cenným přínosem z hlediska vědeckého, ale také aktivistického, skrze vzniklé funkční organizace či lobbyistickou činnost apod. Roku 1897 stál u založení

berlínskou vědecko-humanitní společnost, od které ostatně převzala i samotný název. Účel spolku citoval František Čeřovský tak, že by měl „*odstraňovati křivdu a zlo plynoucí z nesprávného pojmání podstaty t. zv. homosexuality, vědecky pátrati po pramenu zla, je odstraňovati a jemu ve prospěch lidstva a veřejného blaha odpomáhati*“.⁷⁸ Informace o spolku se šířily skrze výzvu v tisku a jak uvedl Jelínek, zanedlouho měl spolek na tisíc členů.⁷⁹ Vznik spolku byl přesto nakonec státem neschválen, a to s odůvodněním, že hodlá svým účelem i činností podporovat trestný čin.⁸⁰ Po definitivním znemožnění vzniku spolku po zamítnutí stížnosti u nejvyššího správního soudu, kterou podal Čeřovský, se osoby, které spolek připravovaly, rozhodly pro změnu strategie a připravily k registraci spolek nový – *Společnost pro sexuální bádání*. Jak nám napovídá samotný název, změna ve strategii spočívala primárně v důraznějším zaměření stanov spolku na vědeckost, která, jako poznamenává Jan Seidl, byla subjektivně queer komunitou vnímaná jako nutnost pro její zařazení a přijetí do většinové společnosti.⁸¹ Ani existence tohoto spolku však dle dostupných zdrojů nebyla schválena a na osm dalších let tak snahy o vytvoření homosexuální organizace ustaly.⁸²

Třetí pokus o vznik takového spolku přichází s časopisem *Hlas sexuální menšiny*⁸³ (dále jen *Hlas*), který byl založen roku 1931 bratry Františkem (1886-1954) a Vojtěchem (1893-1938) Černými. Je nám známo, že druhý jmenovaný byl vlastním cítěním součástí homosexuální subkultury, jakkoliv byl zároveň osobností značně kontroverzní, vzhledem

---

první právní organizace reprezentující práva homosexuálů (*Wissenschaftlich-humanitares Komitee*), jejíž vliv se rychle přenesl také do jiných evropských zemí, vč. Rakouska-Uherska, později Československa.

⁷⁸ ČEŘOVSKÝ, František. *Neprovedené osvobození*, cit. článek, s. 540. In: SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 153.

⁷⁹ JELÍNEK, František. *Homosexualita ve světle vědy*, cit. dílo, s. 59. In: Tamtéž.

⁸⁰ ČEŘOVSKÝ, František. *Neprovedené osvobození*, s. 540. In: Tamtéž.

⁸¹ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 156.

⁸² SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 155.

⁸³ Časopisu a jeho literárnímu kontextu a roli v kulturním životě homosexuální menšiny se bude text podrobněji věnovat v následující kapitole.

k jeho nečestným způsobům obživy.⁸⁴ Časopis existoval do roku 1934, vycházel první dva roky dvakrát a poté jednou do měsíce a byl odebírán v celém Československu.⁸⁵

Vznik časopisu přímo souvisel s queer aktivismem tak, že v jeho programu byla mezi cíli uvedena dekriminace homosexuality, boj proti předsudkům obklopující tuto menšinu či rozšířenému homosexuálnímu vyděračství, ale zároveň si také za cíl určil samotný vznik homosexuální organizace.⁸⁶

8. října 1931 se tedy v kavárně Louvre na Národní třídě uskutečňuje přípravná schůze, na které se strategicky rozhodne, že organizace vznikne jako odnož *Světové ligy pro sexuální reformu*, která vznikla v rámci mezinárodního kongresu pořádaného Hirschfeldem v Berlíně roku 1921. Tato organizace skrze kongresy pořádané v různých evropských městech otevírala a udržovala odbornou diskuzi na různá témata sexuální reformy. Z témat jmenujme např. rovnoprávnost mužů a žen, plánované rodičovství, právo na potrat a problematika antikoncepčních metod, právo na rozvod, otázka existence a uznání ženské sexuality a další.⁸⁷ Přípravný tým československé homosexuální organizace vycházející z *Hlasu*, v jehož čele stál Hugo Bondy, pak adoptoval stejné všeobecnější zaměření organizace, čímž se stala přijatelnější k vlastnímu schválení ministerstvem vnitra. Stanovy spolku s názvem *Československá liga pro sexuální reformu* byly již k 1. prosinci 1931, kdy tuto událost zmiňuje časopis *Hlas*⁸⁸, zaslány ke schválení, následně byly sice stanovy vráceny k doplnění, přesto se ale 30. ledna 1932

---

⁸⁴ Vojtěch Černý byl živen vojenskou penzí svého bratra Františka a potýkal se celoživotně s nedostatkem financí a neschopností nalézt stálé zaměstnání. Byl několikrát stíhán za § 129 b), často si půjčoval peníze od různých subjektů a následně se vyhýbal jejich splácení a obecně si finance obstarával skrze různé nečestné způsoby, za což proti němu také bylo podáno několik trestních oznámení. Jeho osud končí tragickou sebevraždou oběšením během jeho držení za trestný čin homosexuálních styků. Jeho smrt byla mnohými interpretována jako ve svém smyslu mučednická, jako uvádí v jeho nekrologu Antonín Skládal. (SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 160-161)

⁸⁵ SEIDL, Jan. *Generace Hlasu. Česká meziválečná homoerotická literatura a její tvůrci*, s. 220. In: PUTNA, Martin C. *Homosexualita v dějinách české kultury*.

⁸⁶ ČERNÝ, František. *Náš program*. Hlas sexuální menšiny, 1, 1931, č. 3, s. 1. In: SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 198.

⁸⁷ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 113.

⁸⁸ „Stanovy příští organizace byly již postoupeny ministerstvu vnitra“. Hlas sexuální menšiny, 1, 1931, č. 15, s. 12. In: SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 199

v Batexu koná schůze s účastí 150 osob s cílem informovat o vznikající organizaci.⁸⁹ Vzhledem k tomu, že se schůze nezúčastnili zástupci odborné poloviny organizace, ale pouze samotní zástupci queer menšiny, nesly se veškeré projevy v silně emancipačním duchu. Náladu okolo vznikajícího spolku nejlépe vystihuje následující výňatek z referátu z pořádané schůze:

„Je již nejvyšší čas, abychom veřejně řekli! Nemůžeme za to, jakými jsme! Jakými jsme se narodili, tak žijeme! Odlišný cit, který do nás vložila sama příroda, nelze potlačovat! Tuto skutečnost nezmění ani žalář, ani posměšky a ani pohrdání. Nebudeme čekat na zázrak, svoje právo na život si vybojujeme sami! Použijeme všech prostředků, které nám zákon dává v boji proti zastaralému § 129.“⁹⁰

Pro kontext této práce je zajímavá také účast Jany Mattuschové (1906-2000)⁹¹, která byla jednou z řečníků spolkové schůze. Mattuschová zde apelovala na osobní zapojení queer lidí do emancipačních snah a obzvláště pak na queer ženy, jelikož boj za odrestnění homosexuality považovala za příležitost ke spojení sil queer mužů a žen této menšiny.⁹²

Oficiální vznik *Československé ligy pro sexuální reformu* datujeme k 8. dubnu 1942⁹³, kdy byla ministerstvem vnitra povolena. Na první schůzi již nebyla účast queer lidí z řad neodborníků tak výrazná a tuto cestu sledujeme i v dalším fungování organizace, jejíž charakteristika jako organizace čistě vědecké tým byla stvrzena. Stejně jako tomu tedy bylo u původní Ligy Hirschfeldovy, odborné zaměření se neomezovalo pouze na problematiku homosexuality, ale zabývali se také dalšími otázkami sexuální reformy, uvedme např. snahy za odrestnění potratu, o kterém se během existence Československa oživovaly diskuze mnohokrát. Nehomosexuální externí odborníci, kteří byli k organizaci přizváni spíše kvůli získání respektu a důvěryhodnosti, tedy během necelého roku začali v celé organizaci dominovat do té míry, až se ztratil původní záměr a funkční homosexuální spolek tak stále nevzniká.

---

⁸⁹ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 199-200.

⁹⁰ „Referát ze schůze pořádané přípravným výborem pro vytvoření ‚Ligy pro sexuální reformu‘“, cit. článek, s. 64. In: SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 201.

⁹¹ Janě Mattuschové, jakožto nejvýraznější ženské osobnosti queer emancipačního hnutí tohoto období, se práce blíže věnuje v kapitole 5.1.

⁹² SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 202.

⁹³ Tamtéž.

Roku 1932 tedy homosexuální reprezentace podala ke schválení stanovy spolku *Osvětové a společenské sdružení* (zkráceně *Přátelství* či OSSP), které mělo „prohlubovati duševní úroveň členů po stránce kulturní a společenské, ale i propagovati kult čistého přátelství a kamarádství“⁹⁴. Spolek se zavazoval tvořit komunitu pro queer osoby skrze pořádané kulturní akce, přednášky, zájezdy apod., zároveň ale byl připraven svým členům poskytovat právní pomoc či zastoupení. Patrně proto, že stanovy explicitně nepojmenovávaly povahu spolku jako homosexuální organizaci, byla jeho existence povolena rychle, a to v březnu 1932. Předsedou spolku byl zvolen Jiří Karásek ze Lvovic (1871-1951), místopředsedou Antonín Steimar (1887-1968) a pozici mluvčí zastávala Jana Matuschová (1906-2000). Své zázemí měl spolek v restauraci Batex, kde se také konala první akce pro členy, kterou byl maškarní bál konaný před samotným oficiálním vznikem spolku, 13. února 1932, s tématem „Pout' na zámecké louce za účasti knížecího dvora“.⁹⁵

V prvních měsících existence spolku máme zprávy o mnohých a velice hojně navštěvovaných akcích různého charakteru. Konkrétně šlo např. o komentovanou prohlídku sbírky obrazů Jiřího Karáska ze Lvovic či několik jeho přednášek, dále povídání o cestách Pavla Formana, několik večírků či majáles.⁹⁶ Prvotní nadšení začalo však s létem roku 1932 slábnout a na podzim již byla stagnace znatelná a formulovaná také v listopadovém čísle časopisu *Hlas*. Zde byly také uvedeny informace o pravděpodobně poslední spolkové schůzi ze září roku 1932, v následujících letech se o existenci *Přátelství* časopis sice ještě párkrát zmíní, úplně poslední zmínky máme však k únoru 1934, kdy předpokládáme zánik.⁹⁷

Neúspěch spolku můžeme dle Jana Seidla spatřit v charakteru pořádaných akcí, které nepřinášely pro účastníky nic, kvůli čemu by bylo nutné být součástí spolku a obzvláště v době světové hospodářské krize platit členské příspěvky. Víme, že pražský společenský život nabízel pro homosexuální subkulturu mnoho možností a členství v *Přátelství* tak mohlo stěží nabídnout něco nového.

---

⁹⁴ „Spolková činnost v našich řadách“. *Hlas. List Sexuální menšiny*, 2, 1932, č. 2, s. 32. In: SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 205.

⁹⁵ „II. maškarní ples pánské společnosti v Praze“. *Hlas. List sexuální menšiny*, 2, 1932, č. 3, zadní obálka. In: SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 205.

⁹⁶ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 208.

⁹⁷ Tamtéž, s. 209.

Při pohledu na spolkový život první republiky je nutné uvědomit si limitaci dostupných pramenů, které se točí téměř výhradně kolem časopisů *Hlas sexuální menšiny* a *Nový hlas. List pro sexuální reformu*, které právě o všech uvedených organizacích pravidelně informovaly neb s ním byly nějakým způsobem spojeny. Nemůžeme v současné době tedy vyloučit ale ani potvrdit existenci dalších spolků či organizací, které by vznikaly mezi queer menšinou či z důvodu podpory jejich práv.

4.2.2. Časopis *Hlas* jako styčný bod queer kultury

Jako bylo uvedeno v předchozí kapitole, stejně jako je queer aktivismus první republiky spojený se spolkovým životem, je také inherentně spojen s kulturou, a to primárně konkrétně s literaturou, na kterou se nyní blíže zaměříme.

S třicátými léty 20. století sledujeme významný rozvoj homoerotické literatury a jelikož jde až na výjimky o autory seskupené kolem zmiňovaných queer časopisů *Hlas sexuální menšiny* (1931-1932) a *Nový hlas. List pro sexuální reformu* (1932-1934), nazýváme tyto autory souborně „generací Hlasu“.⁹⁸ Šlo o literaturu, která vznikala z per queer menšiny pro čtenáře queer menšiny, a která vznikala s cílem bojovat za jejich práva. Povaha této literatury byla tedy silně politická a skrze to musíme také hodnotit jeho uměleckou úroveň. Teoretici Gilles Deleuze a Félix Guattari⁹⁹ tento směr popisují jako tzv. menší literaturu, která vzniká z pozice menšiny, tudíž je ze své podstaty politická a vše sleduje stejný, kolektivní význam.¹⁰⁰ Generace Hlasu je menšinou s konkrétním cílem – posílit svou pozici a práva – a její veškerou produkcí prostupuje nejen tento kolektivní cíl, ale i velice silná kolektivnost jako taková. Ta se projevuje v rétorice textů *Hlasu* způsobem hovoření „o nás“ či o tom, co je „naše“, adresované pocity či problémy jsou automaticky přisuzované celé komunitě za vlastní apod.¹⁰¹ Literatura byla zároveň formována skutečností, že homosexualita byla trestná, tzn. že autoři v této době (až na výjimečné případy) vystupovali pod pseudonymem za účelem zachování svého bezpečí a zároveň podléhala cenzuře, což omezovalo např. potenciální erotizaci děl. Zároveň se dostáváme do období, kdy autoři poprvé otevřeně zpracovávají literární díla s homoerotickou tematikou a v tom primárně spočívá jejich hodnota. Martin C. Putna toto

---

⁹⁸ SEIDL, Jan. *Generace Hlasu. Česká meziválečná homoerotická literatura a její tvůrci*, s. 210. In: PUTNA, Martin C. *Homosexualita v dějinách české kultury*. Praha: Academia, 2011.

⁹⁹ Gilles Deleuze (1925-1995) a Félix Guattari (1930-1992) jsou významní představitelé filosofie 20. století, přičemž oba působili na poli mnoha vědeckých oborů a velmi často spolu jako teoretici spolupracovali. Za největší teoretické spisy této autorské dvojice považujeme *AntiOidipa* (1972) a *Tisíc plošin* (1980). Další publikací je pak např. právě kniha *Kafka: Za menšinovou literaturu* (1975), která se soustředí na osobnost a dílo Franze Kafky (1883-1924) jakožto menšinového autora.

¹⁰⁰ DELEUZE, Gilles. GUATTARI, Felix: *Kafka: za menšinovou literaturu*, Praha 2001, s. 29-35.

¹⁰¹ SEIDL, Jan. *Generace Hlasu*, s. 270.

nazývá „literaturou manifestace“.¹⁰² Přestože tedy v tomto období nevznikala queer literatura přílišné umělecké kvality, rozhodně nemůžeme opomenout její hodnotu z hlediska toho, co představovala či představuje pro queer menšinu.

Přestože jsme si výše definovali tento typ literatury jako literaturu aktivistickou, která je ze své podstaty politická, výstupy v *Hlasu* netvořily jen obsah s emancipačním programem, ale také texty beletristické a zábavné a obsahoval mimo jiné také inzertní rubriku, která mohla sloužit mimo jiné také ke zprostředkování seznámení. Fungování časopisu se však neobešlo bez problémů. Trestnost homosexuálních styků měla samozřejmě na queer osoby přímý vliv, který se projevoval také strachem z vlastnění nebo kupování homoerotické literatury vzhledem k risku odhalení a následné perzekuce. Vedení *Hlasu* mělo tuto skutečnost na mysli a předplacené časopisy tak odesílalo, alternativně ke koupi v novinových stáncích či běžném odeslání v pásce, také v neprůhledné obálce, zajišťující diskrétnost.¹⁰³ Jako největší problém se však ukázal nedostatek financí, který časopis velmi často komunikoval se čtenáři skrze výzvy s cílem získat nové předplatitele nebo finanční příspěvky. Zajímavé je, že tyto výzvy byla tak časté, až z nich vznikl samostatný žánr s vlastním označením ze strany redakce (tzv. *články nabádavé*).¹⁰⁴

Dalším problémem časopisu byly pomluvy a poškozená pověst redakce a její důvěryhodnosti, pravděpodobně spojená s problematickou osobností Vojtěcha Černého. Se sedmým výtiskem časopisu z dubna roku 1932 tak dochází ke změně, když časopis *Hlas sexuální menšiny* ohlašuje ukončení své existence a zároveň vyzývá k podpoře nově vzniklého časopisu *Nový hlas*, který od Vojtěcha Černého odkupuje veškerý inventář včetně registru čtenářů. Činnost tohoto magazínu tak nejen prakticky navazuje na *Hlas* předešlý, ale bývá také považován za magazín identický, pouze se změněným názvem a redakční strukturou. Proto, hovoříme-li o homoerotické literatuře 30. let 20. století, dochází často ke sloučení těchto dvou časopisů, kdy jsou oba souhrnně uváděny jako *Hlas*. Tento přístup přijímá také tato práce.

---

¹⁰² Viz. PUTNA, Martin C. *Homosexualita v novodobé české literatuře*, s. 83-183. In: PUTNA, Martin C. *Homosexualita v dějinách české kultury*. Praha: Academia, 2011.

¹⁰³ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 164.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 165.

Jako majitel časopisu *Nový hlas* byl uveden Antonín Steimar (1890-1944), který byl v této době jedním z vedoucích restaurace Batex, se silným napojením na homosexuální sociabilitu, a později dokonce jejím ředitelem. Redakce se skládala z osobnosti dobře známého Jiřího Karáska ze Lvovic, Františka Čerovského a osoby Eduarda Weingarta, o kterém se v roce 2009 podařilo skrze historika Roara Lishaugena zjistit, že se jednalo pseudonym Jany Mattuschové, která byla zmíněna výše v textu jako jedna z řečníků na přípravné schůzi *Československé ligy pro sexuální reformu*.

Časopis *Nový hlas* začíná, stejně jako jeho předchůdce, stagnovat ve čtenářské základně a financích s rokem 1934 a ze stejných důvodů také nakonec s říjnovým číslem svou existenci ukončuje.¹⁰⁵ V letech 1936 a 1938 se poté ještě nezávisle na sobě pokusili queer časopis vzkřísit Vojtěch Černý (časopis *Hlas, list pro sexuální menšinu*) a František Jelínek (časopis *Hlas přírody*), ani jeden pokus se však nerozvinul v žádný dlouhodobý projekt. Obdobně se snažil o vznik queer tiskoviny a brněnské organizace také malíř Štefan Leonard Kostelníček (1900-1949), který založil roku 1932 časopis *Kamarád*, který ale našel svého konce pravděpodobně již po prvním vydaném čísle.¹⁰⁶

---

¹⁰⁵ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 189.

¹⁰⁶ Viz. SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 182-184.

5. VYBRANÉ ŽENSKÉ QUEER OSOBNOSTI

Následně budou představeny profily tří vybraných ženských osobností, které byly pro menšinové queer hnutí zkoumaného období důležité. Jedná se o literární osobnosti spojené s kulturou Hlasu, které jsem zvolila na základě spojitosti mezi literaturou a aktivismem, která je pro období první poloviny 20. století charakteristická.

5.1. Jana Mattuschová

Jana Klánová (1906-2000) se narodila v Kolíně, po několika letech se však rodina přesunula do Prahy, kde patrně navštěvovala nejstarší dívčí gymnázium v Rakousku-Uhersku, tedy dívčí reálné gymnázium Elišky Krásnohorské, poté navštěvovala Právnickou fakultu Univerzity Karlovy¹⁰⁷ a nakonec Svobodnou školu politických nauk v Praze, kde studium zakončila jako první žena vůbec.¹⁰⁸ Povoláním byla Jana Klánová úřednice, po škole roku 1928 nastoupila na pozici do Ústřední sociální pojišťovny.¹⁰⁹ Roku 1927 navíc uzavřela manželství s Václavem Mattuschem, rekvizitářem Národního divadla, které mělo trvání šest let. Vzhledem k existujícím trestním spisům týkajících se § 129 b) tr. z. předpokládáme, že šlo o domluvený sňatek mezi dvěma homosexuálními osobami (tzv. kamarádké manželství) s cílem zapadnout do heteronormativity tehdejší společnosti, což byla strategie, kterou v tomto období volilo mnoho homosexuálů.¹¹⁰

Jana Mattuschová je osobností významnou jak pro svou spisovatelskou činnost, tak pro svou činnost v československém hnutí sexuálních menšin, kde se queer ženy angažovaly o poznání méně a Mattuschová tak pro nás představuje aktivistku klíčového významu. Jako bylo však pro autory homoerotické literatury v tomto období běžné, také Mattuschová vystupovala pod různými pseudonymy, které využívala pro různé typy textů, a které před jejich odhalením limitovaly naše zkoumání.

---

¹⁰⁷ Právnická fakulta Univerzity Karlovy čekala velice dlouho na své první ženské studentky, kterým bylo studium umožněno až s rokem 1918. Pro srovnání umožnila filozofická fakulta studium ženám již roku 1897, lékařská fakulta roku 1900. (LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*, s. 268)

¹⁰⁸ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 170.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 171.

Víme, že do časopisu *Hlas sexuální menšiny* přispívala od samého počátku, tedy od roku 1931.¹¹¹ Zatímco texty podepisované pseudonymem Eduard Weingart byly žánru beletristického, skrze pseudonym -sigma autorka komunikovala své ideové a aktivistické myšlenky a promluvy. Aktivismus Mattuschové byl velmi silně zaměřen na kolektivnost, nabádala queer menšinu k pospolitosti a soudržnosti, ale zároveň se snažila vést své čtenáře k upevnování své identity jako queer lidí, k určité vlastní síle a sebevědomí. Být aktivním bojovníkem či bojovnicí za svá práva považovala za esenciální a zvláště se zasazovala v povzbuzování této angažovanosti u queer žen, které nebyly tak aktivní součástí hnutí jako muži, kteří mu dominovali. Připomeňme již zmiňovanou schůzi Československé ligy pro sexuální reformu z 30. ledna 1932, kde právě specificky promluvila k lesbickým ženám.

Mattuschová hrála důležitou roli v procesu přerodu časopisu v *Nový hlas*, kdy byla jednou ze zakládajících členů a zároveň familiárním jménem pro čtenáře, čímž pomáhala vytvořit ideu kontinuity časopisu. Pod vedením redaktora Vladimíra Kolátora pro *Hlas* dále psala beletristické texty jako Eduard Weingart, v aktivizačních textech však pseudonym -sigma nahradila podpisy L. Řehořová (tento pseudonym využívala také pro beletrii) nebo H. Máchová.

Okruh její literární produkce čítal povídky i krátké básně, které byly, vzhledem k genderově odlišným pseudonymům, psány jak z pozice homosexuálního muže, tak i ženy, přičemž zvolený gender přímo ovlivňoval prostředí děje. Povídky z mužského světa vyobrazovaly široké plato povolání a prostředí, jako byl antický svět (např. *Apollinská pohádka*, *Atthidě*), herecké a divadelní prostředí (např. *Špatný společník*, *Olovená koule*), námořníci (*Láska umírá na moři*), polární expedice (*Smečka*) nebo kriminální podsvětí (*Zločinci*). U lesbických povídek se naopak děj často odehrával ve venkovském (např. *Povídka z kraje luk*), rurálním nebo přímo domáckém prostředí či ve škole v případě vztahů mezi vyučující a žačkou (*Peťa*), objevuje se také povídka o matce, která skrze konverzaci se svou dcerou dopomůže k sebeidentifikaci její sexuality (*Nevděčná role Kristiny Bervidové*). Zároveň je pro tuto autorku typické prostupování motivů životní rezignace až sebevražedných sklonů postav, převážně pak těch mužských.¹¹²

---

¹¹¹ SEIDL, Jan. *Generace Hlasu*, s. 223.

¹¹² Tamtéž, s. 225-226.

Vyvstává otázka, jak číst nevyváženost mezi zobrazovanými náměty v povídkách vykreslující mužské a ženské postavy. Nabízí se interpretace motivů jako kopírování patriarchálních vzorců, jako odrazu mnohem širších životních možností tehdejšího muže, ale zároveň ji můžeme brát jako vzhled do toho, v jakém prostředí se tehdejší homosexuální vztahy reálně odehrávaly a jak se v nich odrážel gender. Ženy první poloviny 20. století nebyly ženami plně emancipovanými, neměly rovná práva v plné šíři, vysokoškolské vzdělání teprve začínaly získávat a chyběl jim tak taky rovnocenný přístup na trh práce. Přestože se nacházíme v období během a těsně po první feministické vlně a situace se nějakým způsobem posunula, resp. byly přijaty první kroky k tomu, aby se práva narovнала, stále nemůžeme hovořit o vyrovnaných podmínkách. Je proto logické, že ani queer ženy nebyly součástí společenského života ve stejné míře jako queer muži, a že se tedy jejich vztahy odehrávaly spíše na místech neveřejných, v prostředí domácím apod.

Mattuschová je, pod Weingartovým pseudonymem, také autorkou dvou románů. *Město mužů* bylo vydáno roku 1931 v Praze nakladatelem Karlem Šťastným a díky tomu, že byla kniha výrazně propagovaná v časopise *Hlas*, byla také rozebrána v plném počtu 800 výtisků.¹¹³ Celý román se odehrává v homosociálním prostředí a specifický je na něm netradiční přístup k fyzické lásce, kterou odsuzuje za ničivou a pro autorku typický tragický nádech.

Novější román s názvem *Přátelství* (1931) naopak nikdy knižně nevyšel a z časopisu *Hlas*, kde vycházel jako příloha, se nám nedochoval. Víme ale, že sklídl u čtenářů úspěch a také, že jeho knižní vydání bylo v přípravě, přestože k němu nikdy nedošlo.¹¹⁴

K dalšímu rozboru vybízí také genderová identita autorky, která nejenže využívala ve většině případů mužský pseudonym a psala tak z mužské perspektivy, obvykle v mužské ich-formě a o mužských životních zkušenostech, ale došlo i k určitému ztotožnění se s touto figurou, vzhledem k tomu, že takto vystupovala a označovala se oficiálně nejen v *Hlase*, ale i v běžném životě.¹¹⁵ Ke svému genderovému vnímání se Mattuschová vyjadřuje v textu „*Gynandra standardním zjevem dneška*“, který vyšel roku 1931 v *Hlase*. Zde vytváří prototyp nové ženy, která je přímo ovlivněna poválečnou

---

¹¹³ WEINGART, Eduard. *Město mužů*, Praha 1931, s. 259. In: SEIDL, Jan. *Generace Hlasu*, s. 226.

¹¹⁴ SEIDL, Jan. *Generace Hlasu*, s. 228-229.

¹¹⁵ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 174.

emancipací v tom smyslu, že se chce co možná nejvíce vyrovnat muži. Mattuschová zároveň z dnešního pohledu určitým způsobem podporuje binaritu genderových atributů, když za ženské poslání označuje práci sociální či tvoření kladných hodnot. Její vnímání emancipované ženy zároveň vychází z a reaguje na pozici muže, vůči kterému se vymezuje, chce se mu podobat a vyrovnat. Cíl vyrovnat se muži zároveň bere doslovně, když ji slouží jako argument k právu na to, aby si také žena, stejně jako muž, směla „nalézt družku a vytvořit si rodinu“¹¹⁶. To lze interpretovat také jako potírání rozdílů mezi gendery, tedy možné směřování k nebinaritě, ačkoliv hovoříme o období, kterému koncept této genderové identity nebyl známý. Pokud navíc vezmeme v potaz ty části textu, kde se Mattuschová vyjadřuje o potírání také fyzických rozdílů ve vzhledu žen a mužů, zdá se dle Jana Seidla vhodné upozornit na skutečnost, že pseudonym Eduard Weingart se velmi nápadně podobá pretranzičnímu jménu dánské malířky Lili Elbe, tj. Einar Wegener. Těžko nám však přísluší vyvozovat genderovou identitu jiné osoby, navíc ještě v době, kdy se vnímání genderu a identit tak diametrálně odlišuje od vnímání období, ze kterého pocházela dotyčná osoba. Víme však, že s lety 1933 a 1934 v užívání Weingartova pseudonymu polevuje (opouští psaní v mužské ich-formě), s opuštěním pseudonymu -sigma (1932) navíc vznikají zmiňované dva nové pseudonymy, oba ženské.¹¹⁷

Osudy Mattuschové po zániku časopisu *Nový hlas* nemáme zmapované v plné šíři. V roce 1937 se vdala podruhé a přijala příjmení Tuhá. S rokem 1938 přišla, jakožto provdaná žena, v reakci na ztrátu klientů německého pohraničí, o svou práci v Ústřední sociální pojišťovně. Za Protektorátu Čechy a Morava byla pak v březnu 1944 bez proběhlého soudu a jakýchkoliv námi dostupných pramenů internována v Terezíně, Lipsku a Drážďanech, kde byla vězněna do 7. května 1945.¹¹⁸ Neznáme tedy důvody, kvůli kterým byla vězněna, Jan Seidl ale podotýká, že hlavním důvodem k věznění by homosexuální styky být nemohly, neboť z jeho výzkumů vyplývá, že jako důvody zatčení byly vždy uváděny jiné důvody jako např. odbojová činnost osob. Připomeňme ale termín *heterogenní perzekuce* historika S. C. Hunekeho, který nám značí, že přestože byly obvykle přímé důvody zatčení či věznění queer žen jiné nebo jich bylo více

---

¹¹⁶ SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři*, s. 175.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 176.

a homosexuální styk tak nebyl důvodem primárním, možnou queer perzekuci žen to nijak nesmazává.

Po skončení války se Mattuschová vrátila do Ústřední sociální pojišťovny, kde stejně jako před válkou zastávala zřejmě poměrně vysokou pozici. Zemřela 28. května roku 2000.¹¹⁹

5.2. Lída Merlínová

Ludmila Pecháčková (1906-1988), rozená Skokanová, se narodila v Praze, kde také roku 1925 dokončila dramatickou konzervatoř.¹²⁰ Působila nejprve jako pěvkyně v Národním divadle, následně v operním ansámblu Městského divadla Olomouc, kde se seznámila s hudebním skladatelem, dirigentem a pedagogem Cyrilem Pecháčkem (1899-1949), se kterým uzavřela kolem roku 1928 tzv. kamarádské manželství, což, jako jsme již uvedli výše, nebylo v homosexuálních kruzích nic neobvyklého.¹²¹ Do roku 1940 pak manželé žili v Olomouci, kde se Pecháčková věnovala literární tvorbě, divadle a taneční škole.

Svůj první a zároveň nejvíce oceňovaný román s ženskou homoerotickou tematikou napsala dle svých slov kolem roku 1925, tedy teprve v devatenácti letech. Nesl název *Vyhnanci lásky*, byl vydán roku 1929 v nakladatelství A. Krále v Praze a dle počtu prodaných výtisků a reakcí čtenářů se setkala s poměrně velkým úspěchem.¹²² Merlínovou tak tento literární počín dosadil mezi přední autory hnutí sexuálních menšin a stala se tak jednou z předních přispěvatelk časopisu *Hlas*. Příběh *Vyhnanců lásky* skrze vyprávění ve třetí osobě úzce sleduje vztah herečky a bohaté dědičky, která nakonec umírá na tuberkulózu. Jeho děj se odehrává v autorčině současnosti, jako je ostatně pro její texty typické. Asi i díky tomu bylo pro čtenáře a čtenářky jednoduché s postavami

---

¹¹⁹ SEIDL, Jan. *Generace Hlasu*, s. 224.

¹²⁰ FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce*. 3, M-Ř. Svazek I, M-O, Praha 2000, s. 240.

¹²¹ CORNWALL, Mark. *Exiles of Love: Lída Merlínová and the World of the Czech Lesbian, 1918-1945*. (2013) [2022-4-1] <http://arts.brighton.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0009/77634/LL-book-of-abstracts-1.pdf>.

¹²² FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury*, s. 240.

empatizovat a sžít se s poměrně realisticky vykresleným dějem. Důkazem nám může být autorkou zmiňovaných tři sta dopisů, které jí čtenáři v reakcích na četbu zaslali.¹²³

Většina autorčiny produkce tvoří povídky, z nichž jmenujme např. *Za zavřenými víčky* z antického prostředí, *Hemfry* tematizující romantický vztah dvou mužů, *Marie a Marta* s motivy nešťastné lesbické lásky nebo povídku *Prostitut* s prostupujícími prvky sociální kritiky. (homokultura s. 237) Za významější díla můžeme označit parodistickou operetu *Alfa a Omega*, která je ojedinělým případem dramatické tvorby s ženskou homoerotickou tematikou, nebo román *Zlatý člověk*, který byl roku 1939 pod režii Vladimíra Slavínského (1890-1949) zfilmován. Mimo to je autorkou dvou dějově jednodušších románů z žánru červené knihovny, které se však věnují heterosexuálním vztahům (*Lásky nevyslyšené*, 1934 a *Dobrodruzi sexu*, 1937), ale věnovala se také tvorbě pro děti a mládež, na což klade důraz Lexikon české literatury. Zde jmenujme zejména romány pro dívky, kam zasazovala silné ženské hrdinky (např. *Čínská dívka*, *Zdenin světový rekord* aj.).¹²⁴

Mimo beletrii nalezneme v časopise *Hlas* také autorčiny eseje, které jsou charakteristické důrazem na zachování pozitivního přístupu k životu přes nepřízeň, se kterou se mohou queer lidé setkávat. Zajímavým úkazem je pak článek *Omyly a nevkusy „našich“ mužů a žen* (*Nový hlas* 2, 1933, s. 111), který přispívá do diskuze v oblasti maskulinního a femininního sebe prezentování queer osob, konkrétně zejména problematiky crossdressingu¹²⁵. Teorie rakouského psychiatra Richarda von Krafft-Ebinga (1840-1902), která posuzovala homosexualitu (míru inverze) dle znaků zženštilosti u mužů či naopak zmužštilosti u žen, byla přijata za součást diskurzu a interpretována také ve zmiňované první české učebnici psychiatrie (Karel Kuffner, 1900). Efiminace mužů byla sice vnímaná za důkaz možné vrozenosti homosexuality, ale zároveň také za patričnou zvrácenost, a proto byla tomuto jevu věnována zvýšená pozornost. Na základě článků z časopisu *Hlas* víme, že predominantní názor uvnitř queer menšiny byl takový, že přílišný odklon od genderových norem

---

¹²³ Merlínová tuto skutečnost zmiňuje v dopise Jiřímu Karáskovi ze Lvovic (dat. 20. 5. 1932). Ostatně z korespondence mezi těmito dvěma osobami máme mnoho informací. (Památník národního písemnictví, Literární archiv, fond Karáskova galerie. In: SEIDL, Jan. *Generace Hlasu*, s. 239).

¹²⁴ FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury*, s. 241.

¹²⁵ Crossdressing = oblékání se do oděvů, které jsou společností tradičně prisuzované osobám s opačným pohlavím, resp. jinou genderovou identitou.

poškozuje vnímání homosexuálů v očích většinové společnosti a logickým krokem tak bylo se těmito projevům vyhýbat. Přesně tomuto se věnovala také zmiňovaná esej Lídy Merlínové, která označuje nutnost splynutí s genderovými normami a společenskými konvencemi přímo za povinnost queer lidí.

„Proti těmto instinktům se však musí bojovat. Svět je rozdělen na dva tábory: muže a ženy, a kdyby muž byl sebe zženštilější a žena sebe mužatější – musíme se přizpůsobit. Ostatně v tomto ohledu má normální většina a svět 100procentní pravdu. (...) Více nedůstojných instinktů je nám vrozeno, včetně lenosti a nevěry, a přece je ovládáme a bráníme se jim. Proto neomlouvejme inverzní lidi! Jejich povinností jest splynouti s kolektivem a vystříhati se trapných výstředností, jako se jich vystříhá každý slušný člověk.“¹²⁶

V roce 1940 se manželé Pecháčkovi přestěhovali do Dvora Králové a po skončení války do Prahy (1945), kde Merlínová pokračovala ve své kariéře učitelky tance. Je nám dále známo, že po předčasné smrti manžela roku 1949 navázala lesbický vztah, ve kterém zřejmě žila po celý zbytek svého života.¹²⁷ Zemřela 11. července 1988 v Praze.

Během období komunistického režimu v Československu bylo dílo Lídy Merlínové zakázáno a její tvorba a participace v queer hnutí tak bylo na dlouho zapomenuto. Roku 2000 je pak sice zahrnuta do souborného literárního lexikonu (Lexikon české literatury), avšak její aktivistická činnost a nepopíratelný vliv na české hnutí sexuálních menšin nejsou součástí prezentovaných informací o autorce. O její homoerotické tvorbě, která je zmíněna jen letmo skrze jedno dílo, je hovořeno jako o „ožehavém tématu“¹²⁸ a rehabilitace Merlínové jako queer spisovatelky je tak něco, o co se snaží až současní badatelé a akademici v rámci historiografie queer dějin.

---

¹²⁶ MERLÍNOVÁ, Lída. *Omyly a nevkusy „našich“ mužů a žen*, Nový hlas 2, 1933, s. 111. In: SEIDL, Jan. *Mužnost jako ctnost uvědomělého homosexuála ve třicátých letech*. Theatrum historiae 5, Pardubice 2009.

¹²⁷ CORNWALL, Mark. *Exiles of Love*, s. 36–37.

¹²⁸ FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury*, s. 241.

5.3. Gill Sedláčková

Julie Sedláčková (1908-1978), ve své literární tvorbě užívající křestní jméno Gill, pocházela z pražské rodiny. Jejím otcem byl lékař Viktor Sedláček (1864-1941), který hrál roli v *Československé lize pro sexuální reformu*, jejíž byl od roku 1944 předsedou. V roce 1929 uzavřela sňatek s kapelníkem Janem Budilem, který se však již k roku 1932 rozpadl.¹²⁹

Také Sedláčková byla pravidelnou přispěvatelkou časopisu *Hlas*. Její publikované povídky líčily ženské i mužské queer vztahy a snažily se o podobně realistické zobrazení jako příběhy Lídy Merlínové. Jejím nejvýznamnějším dílem je román *Třetí pohlaví*, který byl vydán v Praze roku 1937 nakladatelem Ladislavem Janů.¹³⁰ Jde o obsáhlý moderní román z autorčiny současnosti, tudíž vykresluje atmosféru homosexuální scény 30. let, do které zasazuje příběh dvou žen, heterosexuální designérky Lídy a neheterosexuální vedoucí reklamního oddělení Sabiny, které žijí ve společném bytě a jsou konfrontovány s milostnými zápletkami či závislostí na kokainu. V čem je tento román odlišný od běžné homoerotické literární produkce své doby je způsob, jakým Sabina prožívá a naviguje svou sexualitu. Nepřístupuje k ní totiž jako k tragickému údělu, ale je pro ni něčím přirozeným a samozřejmým. Její homosexualita není ústředním tématem románu, ale prostým faktem, který zpracovává.

Mimo literaturu se kariéra Sedláčkové soustředila do filmového odvětví, kde působila jako scénáristka (film *Polibek ve sněhu*, 1935), asistentka režie (*Žena, která ví, co chce*, 1934), ale příležitostně také jako komparzní herečka (*Důvod k rozvodu, Srdce na kolejkách*), a to dle dochovaných dokumentů i v období po skončení války.

Autorka Gill Sedláčková umírá dne 24. dubna 1978 v Praze.¹³¹

---

¹²⁹ SEIDL, Jan. *Generace Hlasu*, s. 239-240.

¹³⁰ Tamtéž, s. 241.

¹³¹ Tamtéž, s. 240.

6. VÝZKUMNÁ ČÁST

Součástí mé rešerše k této práci byla archivní práce, kterou jsem vykonávala zejména ve Státním oblastním archivu v Praze a částečně také v Moravském zemském archivu v Brně. Mým cílem bylo nalézt co možná nejvyšší počet trestních spisů týkajících se žen perzekuovaných za trestný čin smilstva proti přírodě v období Československa první poloviny 20. století, tedy konkrétně v letech 1918-1945, a skrze spisy zkoumat každodennost queer menšiny tohoto období.

Trestní spisy jsem na radu paní archivářky vyhledávala v denících trestních věcí (indexu obviněných), které obsahují zápisy všech trestných činů ke každému jednotlivému roku. Jde o několika set stránkové knihy, obvykle v těžkých kožených či látkových vazbách. Jednotlivé případy jsou zde zaznamenány rukopisně do přehledných tabulek s patřičnými informacemi jako jsou jména obviněných, paragraf trestného činu, za který byli stíháni, u jakého soudu byla věc šetřena, zda došlo k obžalobě, případně vyměřený trest apod.

V mém zájmu byly tedy zápisy, které uváděly za trestný čin § 129 b) tr. z., ženské jméno obviněné a kde navíc bylo předběžné trestní řízení zakončeno obžalobou, aby byly trestní spisy dohledatelné. O spisy je pak nutné žádat skrze vyplnění žádanky, kde se uvádí provenience trestních spisů (tedy Tk – Krajský soud trestní Praha nebo St – Státní zastupitelství v Praze), konkrétní číslo rejstříku (např. Tk II 2754/33) a současně jméno obžalované osoby.

Trestní spisy, pokud jsou dohledány, jsou pak ve stavu různě zachovalém a liší se také jejich rozsah. Obsahují osobní informace o obžalované a veškeré záznamy o trestním procesu a jeho výsledku. V případě studia spisů, a zvláště, pokud jsou naším zájmem dějiny každodennosti, jsou pro nás nejvíce hodnotné části, které popisují skutkovou podstatu trestného činu, tedy zejména přímo zápisy výpovědí obžalovaných osob. V těchto částech lze nahlédnout do mentality tehdejší queer menšiny, stejně jako se dostat ke konkrétním informacím o jejich sociabilitě a fungování. Zmiňována jsou konkrétní místa jejich setkávání i způsoby, jak docházelo k navazování kontaktů.

Při samotném zkoumání trestních spisů jsem však narazila na překážky, které můj výzkum značně zkomplikovaly a znemožnily mi tak provést případovou studii v podobě, kterou jsem zamýšlela. Základní skutečností, se kterou je třeba počítat, je fakt, že počet žen trestaných za § 129 b) tr. z. byl ve zkoumaném období velice nízký a oproti trestaným mužům výrazně nepoměrný. To potvrzuje také výzkum Jana Seidla, který se zabýval

spisy z Krajského soudu trestního v Praze v letech 1898-1943.¹³² Dle jeho výsledků vidíme, že zatímco za první republiky se objevují roky, kdy nenalezneme ani jeden spis perzekuované ženy za homosexuální styky, s nástupem dalšího státního útvaru, tedy s léty čtyřicátými, se počty spisů zvyšují.

Dohledávání spisů dále komplikuje změna ve způsobu zápisu trestných činů v denících trestních věcí, kterou jsem zaznamenala s ročníkem 1933. Část trestních deníků Tk totiž neuvádí trestný čin, za který byla daná osoba stíhaná a oběti homosexuální perzekuce se tudíž nedají tímto způsobem vyhledat. Vyhledávání skrze tento typ deníků sice není jediný způsob, jakým se spisy dají nacházet, byl to ale způsob, který jsem si pro tuto konkrétní práci zvolila. K dalšímu výzkumu se nabízí např. vyhledávání spisů pomocí trestních deníků hlavního přelíčení (Hp) nebo vyšetřujícího soudce (Vs).

V případě období Protektorátu je vyhledávání trestních spisů dále komplikované ještě možnou mimosoudní represí, ke které na našem území docházelo. Zatímco u trestních činů, které prošly řádnou cestou justice, lze spisy vyhledávat v evidenčních pomůckách jako jsou např. deníky trestních věcí, u případů mimosoudních je vyhledávání spisů téměř nemožné, a bylo by tedy založeno víceméně na náhodě.

Další komplikaci představuje dvojprávnost Protektorátu, kde pro německé občanky (a páry či skupiny, kde figurovala alespoň jedna občanka Říše) žijící na českém území nemusela být homosexuální perzekuce explicitním důvodem k jejich zatčení či kriminalizaci. Jako ale poznamenává S. C. Huneke, homosexuální styky žen i přesto často představovaly jeden z kumulativních důvodů případné perzekuce. Z tohoto důvodu však nezískáme trestní spisy příslušného trestného činu jako by tomu bylo např. v prostředí českém, a dohledávání žen, v jejichž perzekuci hrála sexualita roli, je poté velmi komplikované a víceméně náhodné.

Již tak tedy nemáme snadný přístup k potřebným trestním spisům, pokud se ale naše pozornost zaměřuje pouze na dle § 129 b) tr. z. trestané ženy, vidíme, že je situace ještě o poznání horší.

Všechny výše zmíněné důvody tedy vysvětlují, proč jsem nebyla schopna nalézt dostatečný počet trestních spisů, které bych dále podrobila případové studii a následně je analyzovala tak, aby měl jejich rozbor výpovědní hodnotu a mohl nějakým způsobem

---

¹³² Viz. SCHLAGDENHAUFFEN, Regis, a kol. *Queer in Europe during the Second World War*, 2018, Strasbourg: Council of Europe, 2018.

přispět k problematice perzekuce ženské homosexuality v období první poloviny 20. století. Archivní práce však naznačuje směry, kterými by se mohl ubírat další výzkum v navazující diplomové práci. Tedy vyvstává potřeba nashromáždit a studii podrobit všechny dohledatelné spisy týkající se perzekuovaných queer žen a pokračovat v podrobnějším výzkumu zjištěných skutečností.

7. ZÁVĚR

Problematika každodennosti a perzekuce queer žen v první polovině 20. století je tématem, které zatěžuje nejen jeho nedostatečná probádanost, ale také nedostatek historických pramenů, které by se k němu vztahovaly. To samozřejmě přímo souvisí s nízkou mírou kriminalizace, která je jevem, který si v této práci zasloužil zvýšenou pozornost neb se jedná o faktor přímo ovlivňující život těchto osob.

Téma jsem se snažila uchopit z co možná nejvíce směrů a brala jsem v potaz nejen linii historickou, ve které byl obsažen kontext trestněprávní i společenský, ale také linii sociologickou, kterou vnímám jako neoddělitelnou součást historické práce, pokud je naším cílem pochopit hlubší kontext dějinných událostí a následně si vytvořit realistickou představu o životě tehdejších lidí, což je předmětem historie každodennosti, do kterého jsem se snažila přispět.

Za důležité dále považuji, že byla jmenována konkrétní místa homosexuální sociability ve zkoumaném historickém období, stejně jako vybrané ženské osobnosti, které sehrály důležitou roli v českém queer emancipačním hnutí. Vědomí o queer historii není rozšířeným jevem a konkrétní informace nejsou veřejnosti snadno přístupné, tím spíše v případě opomíjených dějin queer žen. Proto se domnívám, že výběr a ukotvení některých konkrétních vztyčných bodů je důležitým krokem v edukaci, a tedy další emancipaci českých LGBTQ+ lidí.

Na základě prostudovaných poznatků a materiálů jsem dále došla k závěru, že benevolence právní i každodenní či absence kriminalizace ženské homosexuality přímo souvisela s tím, jak tehdejší společnost nahlížela na ženy a jejich sexualitu. Pokud bych chtěla být ve svém závěru ještě troufalejší, řekla bych, že jsme se stali svědky mimořádné situace, kdy ženám přímo pomohlo, že byla jejich existence v rámci patriarchální společnosti druhořadá, neboť projevy „zvrácené“ sexuality společenské skupiny, která nedisponovala stejnými možnostmi a právy, nepředstavovaly pro tuto společnost reálný mocenský risk.

Důležitou součástí mé rešerše k tématu byla dále vlastní badatelská činnost, která mě sice nedovedla k novým poznatkům, jako jsem původně doufala, ani nenabídla velké množství materiálů, avšak s osudy homosexuálů první poloviny 20. století mě seznámila velmi zblízka a dala mi nahlédnout do jejich každodenního života. Největší přínos výzkumné části vidím ale v osvojení si práce s archivními materiály a s jejich vyhledáváním.

Provedený archivní výzkum zde figuruje jako sonda do stavu, se kterým je třeba počítat v případě dalších zpracování tématu. Vzhledem k tomu, jak obtížné je dostat se k archivním spisům a potřebným informacím, vyžaduje problematika extenzivní výzkum, který je nad rámec bakalářské práce. Má práce tedy především poskytuje vhled do archivní situace a shrnuje dosud získané poznatky do jednoho textu a vnímám ji tedy jako potenciální impulz k prohlubování studia queer dějin o dějiny queer žen, které jsou v českém prostředí aktuálně opomíjené.

SEZNAM LITERATURY

CHAUNCEY, George. *From Sexual Inversion To Homosexuality: Medicine And The Changing Conceptualization Of Female Deviance*. Salmagundi 1982, 58/59.

CORNWALL, Mark. *Exiles of Love: Lida Merlinová and the World of the Czech Lesbian, 1918-1945*. (2013) [2022-4-1]

<http://arts.brighton.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0009/77634/LL-book-of-abstracts-1.pdf>.

DELEUZE, Gilles. GUATTARI, Felix. *Kafka: za menšinovou literaturu*. Praha: Herrmann, 2001.

EVANS, Jennifer V. *Bahnhof Boys: Policing Male Prostitution in Post-Nazi Berlin*. Journal of the History of Sexuality 2003, 12/4.

FORST, Vladimír a kol. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce*. 3, M-Ř. Svazek I, M-O, Praha: Academia, 2000.

HÁJKOVÁ, Anna. *Queere Geschichte und der Holocaust*. Aus Politik und Zeitgeschichte. (14.9.2018) [2021-11-30].

<www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/275892/queere-geschichte-und-der-holocaust/?p=2>.

HUNEKE, Samuel C. *Heterogeneous Persecution: Lesbianism and the Nazi State*. Central European History 2021, 54/2.

JENSEN, Erik N. *The Pink Triangle and Political Consciousness: Gays, Lesbians, and the Memory of Nazi Persecution*. Journal of the History of Sexuality 2002, 11/1-2.

LAFAZANOS, Christine. *The Female Sexual Invert: a Threat to Sexologists' World View*. Footnotes 2016, 1/2008.

LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: Žena devatenáctého století*. Praha: Karolinum, 2016.

OOSTERHUIS, Harry. *Medicine, Male Bonding and Homosexuality in Nazi Germany*. *Journal of Contemporary History* 1997, 32/2.

PUFF, Helmut. *Sodomy in Reformation Germany and Switzerland, 1400–1600*. Chicago: University of Chicago Press, 2003.

PUTNA, Martin C. *Homosexualita v novodobé české literatuře*. In: PUTNA, Martin C. *Homosexualita v dějinách české kultury*. Praha: Academia, 2011.

SEIDL, Jan. *Generace Hlasu. Česká meziválečná homoerotická literatura a její tvůrci*. In: PUTNA, Martin C. *Homosexualita v dějinách české kultury*. Praha: Academia, 2011.

SEIDL, Jan. *Křížácké tažení, či ostrov relativního bezpečí? Perzekuce homosexuality v protektorátu Čechy a Morava*. In: HIML, Pavel, Jan SEIDL a Franz SCHINDLER, ed. *"Miluji tvory svého pohlaví": homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013.

SEIDL, Jan. *Legal imbroglio in the Protectorate of Bohemia and Moravia*. In: SCHLAGDENHAUFFEN, Regis, a kol. *Queer in Europe during the Second World War*. Strasbourg: Council of Europe, 2018.

SEIDL, Jan. *Mužnost jako ctnost uvědomělého homosexuála ve třicátých letech*. *Theatrum historiae* 2009, 5.

SEIDL, Jan; a kol. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012.

SEIDL, Jan; ed. *Teplá Praha: průvodce po queer historii hlavního města 1380-2000*. Brno: Černé pole, 2014.

SEIDL, Jan. *Zhýralci a psychopati. Trestání homosexuality za první republiky a česká medicína*. *Theatrum historiae* 2012, 11.

SCHOPPMANN, Claudia. *Nationalsozialistische Sexualpolitik und weibliche Homosexualität*. Herbolzheim: Centaurus, 1997.